

Population Aging and Emerging Needs of the Elderly Community with an emphasis on the Rural Society of Selseleh County, Lorestan Province, Iran

Mohsen Ebrahimpour Mir*

* Associate Professor in Sociology of demography and development, Agriculture and Rural Development Research Department. Agricultural Planning, Economic and Rural Development Research Institute (APERDRI), Tehran, Iran.

✉ ebrahimpourmohsen@yahoo.com ; m.ebrahimpour@agri-peri.ac.ir

Abstract

Iran's population will soon enter advanced stages of ageing. Therefore, alongside efforts to increase the level of childbearing, forward-looking initiatives must be made in order to adjust the issues and problems and improve the well-being of the elderly. This research, by using the survey –based methodology and structured questionnaire and interview tools, is trying to gain a proper understanding of the challenges, interests, emerging needs and expectations of the elderly population and related factors in the Selseleh county, Lorestan province in Iran. The statistical population comprises individuals aged above 60 in this county in 2022 and the sample size was determined to be 1300 participants. According to the findings, the elderly of Selseleh county, contrary to stereotypes and myths, possess significant abilities and interests. However, they also face multiple constraints, with 95% reporting at least one specific problem. Inadequate income, feeling of helpless in providing for the future, high healthcare costs, and chronic illnesses are some of the key problems of these elderly population. Regarding their needs and expectations, it is mainly reported neglect from both their children and the relevant authorities. In the surrounding villages, addressing the livelihood and support needs of the elderly is a higher priority, while for the urban elderly residents, providing healthcare costs and facilitating opportunities for self-actualization are of greater importance. It seems that the fully implementing the strategies of the National Plan for the Elderly and realizing the strategies for the elderly support will be critically necessary, useful and effective.

Keywords: Population Aging, Needs, Challenges, Expectations, Selseleh County, Iran.

Citation: Ebrahimpour Mir, M. (2025). Population Aging and Emerging Needs of the Elderly Community with an emphasis on the Rural Society of Selseleh County, Lorestan Province, Iran. *Iranian Population Studies Journal*, 8(2), 275-316.

 <https://doi.org/10.22034/jips.2024.433392.1207>

 https://jips.nipr.ac.ir/article_206571.html?lang=en

E-ISSN: 2717-3208 / © National Institute for Population Research, Iran. This is an open access article under the CC BY 4.0 License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

Introduction

Population aging is the inevitable result of the demographic transition toward longer life expectancy and nuclear families. According to statistical evidence, Iran's population will soon enter advanced stages of ageing. Therefore, alongside attempts to increase the level of childbearing in the society, it is necessary to make forward-looking efforts in order to adjust the constraints and problems and improve the well-being of the elderly. The upcoming study aims to gain a proper understanding of the challenges, interests, emerging needs and expectations of the elderly population and related factors in Selseleh county, Lorestan province in Iran. Through this understanding, solutions can be developed to improve the well-being, effectiveness and efficiency of the elderly in this county.

Research method and data

In this research, survey-based research method and structured questionnaire and interview tools were used. The statistical population included individuals aged above 60 in Selseleh county (located in Lorestan province, Iran) in 2022 and the sample size was determined to be 1300 participants. The required information was collected through field observations, exploratory studies, interviews with the elderly individuals in rural areas and elderly care centers, as well as in-depth and targeted interviews with the elderly participants and their close relatives from both urban and rural target samples. Advanced statistical techniques and cluster, factor, structural and regression models were used in quantitative data analysis.

Findings

According to the results of the quantitative phase, 50.1% of the investigated samples were women and 49.9% were men. The average age of the samples was 67 years and most of them were between 60 and 70 years old. More than half of those aged above 60 were engaged in one of the productive economic activities, and agriculture, sales, salaried worker, and retired employee where the most frequent occupations among the sample units. The findings showed that, contrary to stereotypes, the elderly population in Selseleh county have significant abilities. For example, most of these elderly individuals are familiar with modern and virtual technologies and are actively engaged in this field. Notably, the number of farmers aged 80 and above is substantial the desire for new activities, learning the virtual world, risk-taking, pluralism and adapting new norms among

more than 85% of these elderly are in high and very high levels; These people exhibit high awareness and up-to-date knowledge in various fields and enjoy opportunities for self-actualization; with over 80 percent of the elderly expressing their desire for engaging in new activities. Regarding their interests, the studied elderly mentioned preferences such as traveling and group and pilgrimages trips, watching TV, listening to the radio, going to the cinema and theater, participating in religious gatherings, associations and conferences, as well as using the internet, Instagram and the superior world (Metaverse). Despite interests and capabilities of elderly people in Selseleh county, they are also struggling with numerous constraints and challenges. In such a way that 95% of the studied elderly have at least one specific problem and only 5% of them do not have a particular issue. Low and inadequate income is the most important problem for more than a quarter of these participants, and most of them spend their earnings on food, healthcare and clothing items and have less opportunity to save for themselves. Also, the feeling of helplessness in providing for the future, high medical costs and chronic illnesses are among the significant problems of the studied elderly population. According to the results of qualitative phase, the interviews conducted with the elderly residing in care facilities highlighted they also face challenges such as feeling chronic pain, low level of cognitive therapy, feeling of loneliness, being unloved, and unpleasant emotional experience in interacting with their children and grandchildren. In examining the needs and expectations of the elderly, a lack of sufficient attention from both their children and relevant authorities was evident. This neglect has led to diminished interests and motivations among the elderly, facing more challenges day by day their.

Discussion and conclusion

The constraints and challenges of the studied elderly guide us to provide solutions that suit their needs. It seems that in the surrounding villages, livelihood and support needs are more priority, while for urban elderly residents, covering healthcare expenses and providing the possibility of self-fulfillment are more important. Among the top ten expectations of the elderly from the government, the highest frequency had an economic nature and was related to reducing inflation and increasing purchasing power. Therefore, the financial issues of the elderly should receive priority attention. Paying more attention to the ill and

disabled elderly as well as elderly women is among the next priorities of the elderly's expectations from the government. It seems that the full implementation of all the strategies of the National Plan for the Elderly and the realization of the elderly support strategies are very necessary, useful and effective. Given vitality, liveliness, and activity potential of elderly individuals, it seems that the age threshold for old age may also need to be redefined and in the current changing conditions, the age of 75 years appears to be a more empirically valid benchmark. The last word is that, although population aging is associated with the emergence of many challenges for the both elderly population and the society, it should be kept in mind that the elderly also have experiences and capabilities. Properly leveraging these can not only increase their quality of life but also yield substantial benefits for the society. According to contemporary findings, in old age, psychological disorders related to fear and worried about the future, and resentment decrease, while, emotional and communication intelligences especially in women, are strengthened. This enhances the possibility of achieving goals. An example of this claim can be seen in events such as the nationalization of the Iran's oil industry, the end of apartheid in South Africa, the independence of numerous nations, and the major revolutions demonstrate the critical role of elderly leaders in achieving these milestones. Therefore, it is imperative to pay special attention to this age group so that by solving their needs and problems, society can maximize the utilization of their abilities and valuable.

References

- Alexis R. Santos-Lozada, Jeffrey T. Howard, Shannon Monnat, Martin J. Sliwinski, Leif Jensen (2023). Age differences in Allostatic Load among adults in the United States by rural-urban residence, *SSM - Population Health*, Volume 23, 2023, 101442, ISSN 2352-8273, <https://doi.org/10.1016/j.ssmph.2023.101442>.
- Henry, J. D., Phillips, L. H., Ruffman, T., & Bailey, P. E. (2013). A meta-analytic review of age differences in theory of mind. *Psychology and Aging*, 28(3), 826–839. <https://doi.org/10.1037/a0030677>
- Jensen, L., Monnat, S. M., Green, J. J., Hunter, L. M., & Sliwinski, M. J. (2020). Rural Population Health and Aging: Toward a Multilevel and Multidimensional Research Agenda for the 2020s. *American Journal of Public Health*, e1–e4. <https://doi.org/10.2105/ajph.2020.305782>
- Lee, Y., Chon, D., Kim, J., Ki, S., & Yun, J. (2020). The predictive value of social frailty on adverse outcomes in older adults living in the community. <https://doi.org/10.1016/j.jamda.2020.03.010>

- Mahmoudpour Abdulbasit et al. (1403) Lived experiences of the elderly from the empty nest; A phenomenological study. *Salmand: Iranian Journal of Geriatrics*. Volume 19, Number 2. [In Persian] <https://doi.org/10.32598/sija.2024.3694.1>
- Miller, Anne Drew and Jeff Bar Omid (1400) Introduction to Contemporary Cultural Theory, translated by Jamal Mohammadi, Tehran, Phoenix Publications. [In Persian]
- Mirzaei, M. et al (2016). Population aging in Iran and the rising costs of health and treatment, *Summer Elderly Quarterly*. 2016 course. 12 number 2. [In Persian] <http://dx.doi.org/10.21859/sija-1202156>
- Morley, J. E. (2012). Journal of the American Medical Directors Association: The State of the Journal. *Journal of the American Medical Directors Association*, 13(7), 571–573. <https://doi.org/10.1016/j.jamda.2012.07.013>
- National document for the elderly (2019) of Iran's Program and Budget Organization, publications of Iran's Program and Budget Organization. [In Persian]
- Nouri Ali, and Soheila Farsi (2017) The expectations of elderly residents of nursing homes from their children. *Salmand: Iranian Journal of Geriatrics*. 1397, Volume 13, Number 2. [In Persian] <http://dx.doi.org/10.32598/sija.13.2.262>
- Nouri, A., Farsi, S. (2018). Expectations of Institutionalized Elderly from Their Children. *Salmand: Iranian Journal of Ageing*, 13(2), :262-279. [In Persian] URL:<http://salmandj.uswr.ac.ir/article-1-1396-en.html>
- Razeghi Nasrabad, H. B., Ali Mandgari, M., & Rezvanian, Z. (2019) Demographic-social and economic determinants of active aging among retirees of some government offices in Babol city, *Strategic Researches of Social Issues of Iran*, Year 9, Winter 2019, Number 4 (consecutive) 31. [In Persian] <https://doi.org/10.22108/srspi.2020.124440.1601>
- Sarami Forushani, Nesieh, et al. (1403) The effectiveness of cognitive therapy based on the presence of mind on the symptoms of pain perception in elderly women. [In Persian] <http://dx.doi.org/10.32598/sija.2023.3669.1>
- Strozza C., Egidi, V. Rita Testa, M. & Caselli, G. (2024). Ageing and diversity: Inequalities in longevity and health in low-mortality countries, 50, (12), 347–376. <https://doi.org/10.4054/DemRes.2024.50.12>
- United Nation (2022). Understanding the Dynamics of the Aging Process, Department of Economic and Social Affairs, Population Division.
- Vafaei, M. E. A., Shahi, H., & Besharat, M. A. (2015). Prediction of Successful Aging based on Life Management Strategies. *Aging Psychology*, 1(2), 57-71. [In Persian]
- Venn, S., Davidson, K., Arber, S. (2011). Gender and Aging. In: Settersten, R., Angel, J. (eds) *Handbook of Sociology of Aging*. Handbooks of Sociology and Social Research. Springer, New York, NY. https://doi.org/10.1007/978-1-4419-7374-0_5

- Vignoli, D., Guetto, R., Bazzani, G. et al (2020). A reflection on economic uncertainty and fertility in Europe: The Narrative Framework. *Genus* 76, 28 (2020).
<https://doi.org/10.1186/s41118-020-00094-3>
- Wirths, C. G., & Williams, R. A. (2017). *Lives through the years: Styles of life and successful aging*. Routledge <https://doi.org/10.4324/9780203787045>.
- World bank (2022). Proportion of selected age groups of world population and in regions: 2022.

سالخوردگی جمعیت و نیازهای نوپدید جامعه سالمندی با تأکید بر جامعه روستایی شهرستان سلسله استان لرستان

محسن ابراهیم پور میر*

* دانشیار جامعه‌شناسی جمعیت، گروه پژوهشی توسعه کشاورزی و روستایی، مؤسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی، اقتصاد کشاورزی و توسعه روستایی، تهران، ایران.
✉ ebrahimpourmohsen@yahoo.com ; m.ebrahimpour@agri-peri.ac.ir

چکیده

جمعیت ایران به‌زودی وارد مراحل پیشرفته‌ای از سالمندی خواهد شد. از این رو، ضمن تلاش برای افزایش سطح فرزندآوری، می‌بایست تلاش‌هایی آینده‌نگرانه به‌منظور تعدیل مسائل و مشکلات و ارتقاء به‌زیستی سالمندان صورت گیرد. این مطالعه با استفاده از روش تحقیق پیمایشی و ابزار پرسشنامه ساختمند و مصاحبه، در تلاش است به شناختی مناسب از چالش‌ها، علایق، نیازهای نوپدید و انتظارات سالمندان و عوامل مرتبط در شهرستان سلسله استان لرستان دست یابد. جامعه آماری، افراد بالای ۶۰ سال این شهرستان در سال ۱۴۰۱ بوده و حجم نمونه نیز ۱۳۰۰ نفر تعیین گردید. طبق یافته‌ها، سالمندان شهرستان سلسله، برخلاف تصورات قالبی و اسطوره‌های ذهنی، از توانایی‌ها و علایق قابل‌توجهی برخوردارند. این در حالی است که آنها با مسائل متعددی نیز روبرو هستند. به‌نحوی که ۹۵ درصد آنها حداقل به یک مسئله خاص مبتلا هستند. درآمد ناکافی، احساس درماندگی در تأمین آینده، هزینه‌های بالای درمانی و ابتلا به بیماری‌های خاص از مشکلات مهم این سالمندان است. در بررسی نیازها و انتظارات آنها، عمدتاً کم‌توجهی فرزندان و مسئولان مربوطه به آنها گزارش می‌شود. در روستاهای پیرامونی، رفع نیازهای معیشتی و حمایتی سالمندان اولویت بیشتری دارد، درحالی‌که برای سالمندان ساکن شهر، تأمین هزینه‌های درمانی و فراهم‌آوری امکان خودشکوفایی از اهمیت بیشتری برخوردار است. به نظر می‌رسد عملیاتی نمودن تام و تمام راهبردهای سند ملی سالمندان و تحقق راهبردهای حمایت از سالمندان بسیار ضروری، مفید و اثربخش خواهد بود.

کلیدواژه‌ها: سالخوردگی جمعیت، نیازها، چالش‌ها، انتظارات، شهرستان سلسله، ایران.

شیوه ارجاع‌دهی به این مقاله: ابراهیم پور میر، محسن (۱۴۰۳). سالخوردگی جمعیت و نیازهای نوپدید جامعه سالمندی با تأکید بر جامعه روستایی شهرستان سلسله استان لرستان. *دوفصلنامه مطالعات جمعیتی*، ۸ (۲)، ۲۷۵-۳۱۶.

doi: <https://doi.org/10.22034/jips.2024.433392.1207>

URL: https://jips.nipr.ac.ir/article_206571.html?lang=fa

E-ISSN: 2717-3208 / © National Institute for Population Research, Iran. This is an open access article under the CC BY 4.0 License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

مقدمه

سالمندی و سالخوردگی جمعیت از جمله موضوعاتی است که چند دهه اخیر مورد توجه محققان، خصوصاً جمعیت‌شناسان قرار گرفته است. تمرکز بر این موضوع، خصوصاً به این علت است که توانایی‌ها و نیازهای یک جمعیت سالمند بسیار متفاوت از جمعیتی است که در مرحله جوانی یا میانسالی خود قرار دارد. سایه تجربه گذشته و ابهام نسبت به تأمین اجتماعی در آینده بر عمق و دامنه تفاوت‌ها افزوده است (Vignoli et al, 2020). همچنین افزایش نابرابری‌ها که تحت تأثیر موج دوم پولساری و از آغازین سال‌های دهه ۱۹۸۰ و دوره ریگانیسم-تاچریسم^۱ روندی فزاینده یافت بر تفاوت‌های نسلی حتی به لحاظ عاطفی و انگیزشی تأثیر گذاشت (Strozza, et al, 2024) البته باید در نظر داشت که سالخوردگی جمعیت، نتیجه تقریباً اجتناب‌ناپذیر گذار جمعیتی به سمت زندگی طولانی‌تر و خانواده‌های کوچک‌تر است. اگرچه به تعویق‌انداختن زمان مرگ، به جوامع این اجازه را می‌دهد از مزایای سالخوردگی جمعیت بهره‌مند شوند، اما این موضوع هزینه‌های اقتصادی، اجتماعی، و بهداشتی بالایی بر نسل فعلی و آینده تحمیل می‌کند (میرزایی و همکاران، ۱۳۹۶).

بر اساس آمارهای موجود، هم‌اکنون حجم قابل‌توجهی از جمعیت جهان را سالمندان به خود اختصاص داده و نسبت این افراد به‌شکل قابل‌توجهی در حال گسترش است. در سال ۲۰۲۲، ۷۷۱ میلیون نفر از جمعیت جهان را افراد بالای ۶۵ سال تشکیل داده که این رقم تقریباً معادل ده درصد از کل جمعیت جهان است. بر مبنای برآوردهای معتبر، تا سال ۲۰۵۰، جمعیت ۶۰ ساله و بالاتر جهان به دو برابر افزایش خواهد یافت. همچنین پیش‌بینی می‌شود در طول سنی سال آینده، جمعیت افراد ۸۰ ساله و بالاتر جهان بیشترین رشد خود را تجربه کند و در سال ۲۰۵۰ به بیش از سه برابر افزایش

۱. موج دوم جهانی شدن و سیاست‌های نئولیبرالی همراه با آن، موجب افزایش بی‌ثباتی فزاینده در زندگی کاری افراد گردید و یکی از پیامدهای بلندمدت آن که در سال‌های اخیر و در پی سیاست‌های مشهور به ریگانیسم-تاچریسم تبیین شده است افزایش نابرابری درآمدی نیز بوده است. نابرابری و عدم اطمینان به شدت در هم تنیده شده‌اند و تأثیر بیشتری بر کاهش کیفیت زندگی افرادی داشته‌اند که در سال‌های اخیر وارد این مرحله سنی شده و می‌شوند (Strozza et al, 2024).

یابد. با این وجود تا سال ۲۰۵۰، دوسوم جمعیت بالای ۶۰ سال جهان در کشورهای با درآمد کم و متوسط زندگی خواهند کرد (United Nations, 2022).

در ایران نیز بر اساس آمارهای وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، حدود ده درصد جمعیت کشور سالمند هستند^۱ و تا ۳۰ سال آینده، شاهد افزایش نسبت سالمندان به حدود ۲۵ درصد خواهیم بود (گزارش ارزیابی تغییرات جمعیت روستایی کشور، ۱۴۰۱). طبق برآوردهای صورت گرفته، در سال ۱۴۰۰، جمعیت سنین ۶۰ ساله و بالاتر از مرز ده درصد جمعیت کل فراتر رفته و به حدود ده میلیون نفر بالغ شده است و در طول ده سال آینده نیز به حدود ۱۸ میلیون نفر خواهد رسید. از سویی، تعداد افرادی که اکنون در سنین ۳۰ تا ۴۰ سالگی قرار دارند، بیش از ۱۶ میلیون نفر است که تا ۳۰ سال آینده وارد سنین سالمندی و بازنشستگی می‌شوند و بیشترین حجم جمعیت سالخورده بروز خواهد کرد (گزارش جمعیت، ۱۴۰۲). بیشترین میزان سالخوردگی کشور، مربوط به استان گیلان و کمترین به استان سیستان و بلوچستان اختصاص دارد؛ همچنین استان‌های البرز و مازندران در مورد رشد جمعیت به سمت سالمندی رتبه بالاتری دارند (سند ملی سالمندان، ۱۳۹۹). آمارهای موجود از روند روبه‌رشد سالمندی جمعیت در سطح جهان و ایران، نشانگر لزوم توجه بیش از پیش به مسائل، نیازها، علایق و توانمندی‌های سالمندان است (رازقی نصرآباد و همکاران، ۱۳۹۹).

اگرچه دوره سالمندی مسائل و چالش‌های سطح خرد و کلان خود را به دنبال دارد، اما این دوره در پرتو تحقق رویکردی مانند حمایت اجتماعی^۲ فرصتی جهت تولید ثروت، متراکم نمودن سرمایه‌ها، خلق نوآوری‌ها و انتقال میراث عظیم تاریخی و فرهنگی محسوب می‌شود (Wirhths & Williams, 2017)؛ درواقع، از مسیر اقدامات آینده‌نگر و برنامه‌ریزی مناسب، دولت‌ها می‌توانند چالش‌های ناشی

۱. در شرایط کنونی و حداقل تا بیست سال آینده، ساختار جمعیتی کشور در دامنه فرصت طلایی و خیزش توسعه‌ای قرار دارد و در صورت اجرای کارآمد برنامه‌های توسعه، امکان تحقق سود جمعیتی و جهش اقتصادی وجود دارد.

۲. گذار از ساختار کلاسیک و سنتی تأمین و رفاه اجتماعی به رویکرد جامع حمایت اجتماعی (Social Protection)، به تحول در شیوه مدیریت و افزایش کیفیت و جامعیت سلامت سالمندان همبسته است.

از سالخوردگی جمعیت خود را مدیریت نمایند و درعین حال، فرصت‌های رشد و توسعه خود را نیز فراهم نمایند. زیرا افرادی که عمرشان از یک سن معین فراتر رفته است، منشاء بسط همگرایی هستند (Devanand, 2024). و در تصمیم‌گیری‌ها با تدبیر و استفاده از تجارب خود موفق‌ترند (Santos-Lozada et al, 2023). سازمان ملل در سال ۲۰۲۲ طی گزارشی، ضمن بیان پیامدهای اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی سالخوردگی جمعیت انسانی در سال ۲۰۲۳، پیشنهادهای و برنامه‌هایی نیز جهت دسترسی بیشتر، آسان‌تر و عادلانه‌تر سالمندان به امکانات زیستی ارائه نمود (گزارش سالخوردگی جمعیت سازمان ملل، ۲۰۲۲). در ایران نیز برنامه‌های مهمی در این رابطه مصوب شده است (سند ملی سالمندان، ۱۳۹۹).

در کشورهای توسعه‌یافته، بیش از نیم قرن است که به موازات افزایش نسبت این قشر اجتماعی، برنامه‌ریزی‌های کاربردی و اجرای برنامه اقدام سالمندان بازنشسته‌ای که توانایی اشتغال مجدد و تمایل به فعالیت دارند در امور آموزشی، عمرانی، خدماتی و نظامی گسترش یافته است. به عنوان نمونه، کشور سوئد که از سال ۱۹۵۲ با پدیده سالمندی جمعیت روبه‌رو شد، از همان سال‌ها اقداماتی انجام داد که هم اکنون آن را جزو موفق‌ترین کشورها در این زمینه کرده است. این کشور با ۱۸ درصد جمعیت بالای ۶۵ سال، جزو هشت کشور سالخورده جهان قرار دارد (Santos-Lozada et al, 2023). دولت سوئد طراحی و فضا سازی مناسب برای دستیابی سالمندان به مکان‌های تفرجگاهی و رسیدن به این اهداف را صورت داد. در این کشور، شهرداری وظیفه ایجاد امکانات حمل و نقل و رفت و آمد سالمندان را بر عهده دارد و اگر سالمندی توانایی استفاده از وسیله نقلیه عمومی را نداشته باشد، شهرداری تسهیلاتی را فراهم نموده تا آنها از تاکسی یا وسیله نقلیه مخصوص سالمندان با همان هزینه وسیله نقلیه عمومی استفاده کنند. در مورد مراقبت‌های بهداشتی و پزشکی سالمندان، مبنای نگهداری از سالمندان در خانه است. حتی اگر هزینه بیشتری برای دولت دربر داشته باشد. این موضوع باعث می‌شود از تعداد سالمندان بستری در بیمارستان کاسته شده و روحیه و نشاط سالمندان حفظ شود (آراسته و همکاران، ۱۴۰۰). همچنین در صورت ضرورت بستری شدن، افراد بالای ۸۰ سال در اتاق‌های معمول بیمارستان بستری نمی‌شود؛ بلکه در آپارتمان‌هایی که زیرمجموعه بیمارستان بوده و

به منزل‌های مسکونی شبیه‌سازی شده‌اند، بستری می‌شوند. برای هر سالمند بالای ۶۵ سال هفته‌ای یک بار معاینه پزشکی در خانه صورت می‌گیرد. مستمری سالمندان این کشور شامل دو نوع مستمری اصلی و در کنار آن دو نوع مستمری مکمل است که این روش موجب بهره‌مندی تمام سالمندان می‌شود؛ حتی آنهایی که کمتر از ۴۰ سال در سوئد ساکن بوده‌اند. در رابطه با امکانات تفریحی و گذران اوقات فراغت، دولت سوئد در دو زمینه مطالعه و ورزش، طرحی کاربردی را به مرحله اجرا رسانده است. برای سالمندانی که امکان مراجعه به کتابخانه ندارند، سیستم ارسال کتاب در منزل و دریافت پس از مطالعه و برای آنهایی که مطالعه کتاب برای‌شان دشوار است، دسترسی به فایل‌های صوتی و لوح‌های فشرده در نظر گرفته شده است. در سراسر مسیر پارک‌ها، محل‌های استراحت مناسب وجود دارد؛ مراکز ارائه غذا به صورت چرخشی در مسیر بوده و خدمات پزشکی به آسانی در دسترس است. از طرفی برگزاری مسابقات ورزشی برای سالمندان در راستای ایجاد حس حضور در اجتماع، نشاط سالمندان و انجام فعالیت‌های بدنی مناسب سن و وضعیت جسمی به‌صورت روزانه، صورت می‌گیرد. با این حال، تجارب کشورها و سازوکارهای تلقی و تعامل با سالمندان در بین کشورها نیز متفاوت از همدیگر است؛ دولت امریکا با هدف ارتقای سطح کیفی زندگی سالمندان سیاست‌هایی را در پیش گرفت. نخست اینکه سالمندان باید در هر سنی حضور فعال خود را در جامعه احساس کنند. دوم، امنیت آن‌ها در کنار حفظ استقلال کامل تأمین شود. سوم، با رعایت احترام، خدمات اجتماعی و بهداشتی مناسب برایشان فراهم شود و چهارم اینکه شرایط حمل و نقل و منازل استاندارد فراهم شود که در صدر تمام این موارد، تأکید بر این است که تا حد امکان از سالمندان در خانه نگهداری شود (Santos-Lozada et al, 2023) قابلیت‌هایی مثل استفاده از تجارب و به کارگیری قوه مهرورزی آنها نیز جالب توجه است. برای مثال تجربه و مهارت سالمندان در نگهداری از کودکان و حس عشق‌ورزی بی‌اندازه‌شان، ایده تأسیس مهد کودکی با کادری از سالمندان در کانادا شده است که تا مدت‌ها سوژه داغ شبکه‌های اجتماعی بود (گیدنز، ۱۳۹۴).

در ایران، نیز در راستای بهبود وضعیت سالمندان اقدامات قابل توجه و حائز اهمیتی مانند تدوین سند ملی سالمندان^۱ (۱۳۹۹) انجام شده است. اما طبق شواهد موجود، هنوز بیشتر سالمندان از وضعیت اقتصادی، اجتماعی و رفاهی مناسبی برخوردار نبوده و لزوم توجه بیشتر خانواده‌ها و مسئولین به این قشر از جمعیت احساس می‌شود. در این رابطه لازم است تحقیقات متعدد بومی نیز در نقاط مختلف کشور صورت پذیرد تا بر اساس یافته‌های آنها بتوان چالش‌ها، علایق و نیازهای سالمندان را به دقت ارزیابی نمود و برنامه‌هایی منسجم و هدفمند برای آنها ترتیب داد. درواقع، شناخت و تبیین مسائل نوپدید و زیست‌جهان سالمندی خصوصاً در کشوری مانند ایران که از نظر اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و آداب و رسوم متکثر است، نیاز به پژوهش‌های میدانی همدلانه و عمیق دارد. در شرایط متحول کنونی، رشد شتابان سرای سالمندان در شهرهای کوچک و برخی آبادی‌ها به تعارضات اجتماعی دامن زده است؛ چرا که فرهنگ جامعه روستایی و عشایری کشور با هنجارها و کارکردهای آسایشگاهی بیگانه است. برخی خانواده‌ها در طول بیش از سی سال از بیمار خود مراقبت کرده و سپردن سالمندان و افراد ناتوان به سرای سالمندان را نوعی ننگ خویشاوندی و داغ اجتماعی می‌دانند. اما از طرف دیگر، رشد شتابان پدیده مسکن آپارتمانی و فضای فیزیکی حاکم بر آن با مسائل و نیازهای سالمندان در تعارض است.

۱. در سند ملی سالمندان، افزایش جمعیت سالمندان فرصت بسیار مناسبی برای جامعه تلقی شده است؛ زیرا جامعه تعداد بیشتری افراد باتجربه و خردمند خواهد داشت که دستاوردی مثبت برای کشور است؛ در این سند به مسائل و شیوه زیست جهانی سالمندی و همچنین راهکارهایی جهت ارتقای سطح فرهنگی جامعه در خصوص پدیده سالمندی، آموزش توان‌افزایی سالمندان، حفظ و ارتقای سلامت جسمی، روانی، اجتماعی و معنوی سالمندان، تقویت حمایت‌های اجتماعی برای ارتقای سرمایه اجتماعی، توسعه زیرساخت‌های موردنیاز در امور سالمندی، تنوع تأمین منابع مالی پایدار برای نظام حمایتی از سالمندان پرداخته شده است (سند ملی سالمندان، ۱۳۹۹).

۲. در مناطق روستایی شهرستان سلسله، فرهنگ و هنجارهای خویشاوندی به شدت در تقابل وجودی با سرای سالمندان و نگهداری از سالخوردگان معسر در خارج از خانواده است و این وضعیت منجر به طرح دعاوی در دادگاه و دامن زدن به کدورت‌ها شده است.

بیان و تحلیل وضعیت، علایق، چالش‌ها و نیازهای سالمندان در شهرستان سلسله استان لرستان با تأکید بر جامعه روستایی، موضوع مقاله حاضر است. طی سال‌های اخیر، در شهرستان طایفه‌ای سلسله چندین سرای سالمندی دایر شده است و به علل شناختی و ضعف پذیرش اجتماعی، موجبات بروز آسیب‌های خانوادگی و خویشاوندی شده است. ابعاد مختلف این مسئله، بسیار پردامنه و چندلایه است. در فرهنگ ایرانی، ریش سفیدی منزلت والایی داشته است، اما در شرایط متحول کنونی و بافتار شهرنشینی به نظر می‌رسد منزلت سالمندان متحول شده است؛ این در حالی است که خواسته‌ها، علایق و انتظارات این قشر اجتماعی نیز متحول شده و برآورده شدن احساس آرامش و تأمین نیازهای آنها، مستقل از خانواده و نهادهای اولیه و تابعی از کارآمدی نظام تأمین اجتماعی در حال گسترش شده است (ویل دورانت، ۱۴۰۱). تأمین نیازهای رفاهی و معیشتی سالمندان از آن جهت بیشتر مهم می‌شود که در تلقی آنها از احساس پیری و از کارافتادگی بسیار اثرگذار است.

پیشینه تحقیق

در این پژوهش نظریات و دیدگاه‌های تحول فرهنگی، تنوع نیازها و ماهیت انتظار مرور شدند. نظریات کارکردگرایی پویا و دیدگاه‌های پساکنش ارتباطی به پدیداری سالخوردگی جمعیت نظر می‌افکند. در ساحت شناختی، تبیین و تفسیر سالخوردگی جمعیت بر پایه مفاهیم و قضایای تعارض‌نگر، تضاد نقشی و نسلی و همچنین در گستره خانواده گسترده در بساخت برخی مفاهیم اهمیت دارد و نظریات عاملیت، کنش ارتباطی، انتظارات نقشی، اندرکنش نمادین، سایه زندگی گذشته، ابهام در آینده (Vignoli et al, 2020) و دیدگاه‌های پویش نوین خودشکوفایی، فرهیختگی رفتاری و خرد متعالی اهمیتی شناختی و عملیاتی دارند. استدلال اصلی نظریه نوسازی این است که تا زمانی که خانواده گسترده، خانواده هنجار باشد (مانند اقتصادهای ماقبل صنعتی)، بزرگان جایگاه مناسبی در جامعه خواهند داشت و نقش مشخصی دارند. با نوسازی جوامع، سالمندانی که قادر به کار در خارج از خانه نیستند، از نظر اقتصادی

چیزهای کمتری برای ارائه دارند و به عنوان یک سربار در نظر گرفته می‌شوند (Wirths & Williams, 2017). این موضوع ممکن است هم برای کشورهای توسعه یافته و هم برای کشورهای در حال توسعه صادق باشد و نشان می‌دهد که با افزایش سن، افراد رها شده و بسیاری از حمایت‌های خانوادگی خود را از دست می‌دهند؛ زیرا به یکباره به فردی به لحاظ اقتصادی غیرمولد تبدیل می‌شوند (ریتزر، ۱۳۹۱).

نظریه قشربندی سنی اگرچه ممکن است اکنون بدیهی به نظر برسد، ولی بر اساس منابع مرور شده، تا مدت‌ها از حوزه جمعیت‌شناختی فراتر نرفت. نظریه پردازان طبقه‌بندی سنی، اولین کسانی بودند که پیشنهاد کردند تا اعضای جامعه بر اساس طبقه مقوله‌بندی شوند؛ همان‌طور که بر حسب نژاد، طبقه و جنسیت طبقه‌بندی می‌شوند. از آنجایی که سن به عنوان پایه‌ای برای فعالیت، گرایش و حتی کنترل اجتماعی عمل می‌کند، گروه‌های سنی مختلف دسترسی متفاوتی به منابع اجتماعی مانند قدرت سیاسی و اقتصادی خواهند داشت (Henry et al, 2013). در جوامع، هنجارهای سنی رفتاری، از جمله هنجارهای مربوط به نقش‌ها و رفتار مناسب، دیکته می‌کنند که اعضای گروه‌های سنی به‌طور منطقی چه کاری انجام دهند. این هنجارها برای هر رده سنی خاص هستند و از ایده‌های مبتنی فرهنگ در مورد اینکه مردم چگونه باید "در سن خود عمل کنند" نشئت گرفته‌اند (ریتزر، ۱۳۹۱). نظریه طبقه‌بندی سنی به دلیل گستردگی و بی‌توجهی آن به دیگر منابع طبقه‌بندی و اینکه چگونه ممکن است با سن تلاقی پیدا کند مورد انتقاد قرار گرفته است (Vignoli et al, 2020).

نظریه مبادله بر مبنای رویکرد انتخاب منطقی نشان می‌دهد که با افزایش سن، وابستگی فزاینده‌ای توسط سالمندان تجربه می‌شود و باید به‌طور فزاینده‌ای تسلیم اراده دیگران گردید؛ زیرا راه‌های کمتری برای وادار کردن دیگران برای تسلیم شدن در برابر خود وجود دارد. درواقع، از آنجایی که روابط مبتنی بر مبادلات متقابل است و افراد مسن تولنایی کمتری برای تبادل منابع دارند، حلقه‌های اجتماعی خود را کاهش خواهند داد (Lee & et al, 2020)؛ در این مدل، تنها وسیله برای جلوگیری از به حساب نیامدن، حفظ منابع و امکانات خود تا آخرین لحظات حیات و مشارکت

در مدیریت منابع است. درواقع، افراد با حفظ منابع و قواعد مانند حفظ دارایی و مدیریت، درآمد خود و تأخیر در توزیع ارث یا شرکت در سیستم‌های تبادل اجتماعی از طریق مراقبت از کودک، به استمرار مبادله برابرتر کمک می‌کنند؛ این نظریه ممکن است بیش از حد به این فرض بستگی داشته باشد که افراد در حال محاسبه هستند. اغلب به دلیل تأکید بیش از حد بر مبادلات مادی و کاهش ارزش دارایی‌های غیرمادی مانند عشق و دوستی مورد انتقاد قرار می‌گیرد (Henry et al, 2013).

به‌طورکلی، نظریات در دیدگاه کنش متقابل نمادین بر چگونگی ایجاد جامعه از طریق تعامل روزمره افراد و همچنین نحوه درک افراد از خود و دیگران بر اساس نمادهای فرهنگی متمرکز است. این دیدگاه خردنگر و تحلیلی فرض می‌کند که اگر افراد از طریق تعاملات اجتماعی خود، احساس هویت پیدا کنند، احساس خود به آن تعاملات وابسته است. زنی که تعاملات اصلی‌اش با جامعه باعث می‌شود احساس پیری و عدم جذابیت کند، ممکن است حس خود را از دست بدهد. اما زنی که تعاملاتش به او احساس ارزشمندی و اهمیت می‌دهد، احساس قوی‌تری از خود و زندگی شادتری خواهد داشت. کنش‌گرایان نمادین تأکید می‌کنند که تغییرات مرتبط با سالمندی، به‌خودی‌خود، معنای ذاتی ندارند. هیچ‌چیز در ماهیت سالمندی مجموعه خاصی از نگرش‌ها را ایجاد نمی‌کند؛ بلکه نگرش نسبت به سالمندان ریشه در جامعه دارد (گیدنز، ۱۳۹۴). نظریه دیگر در دیدگاه تعامل نمادین، بهینه‌سازی انتخابی با جبران است. بالتس و بالتز^۱ نظریه خود را بر این ایده استوار کردند که پیشرفت شخصی موفق در طول دوره زندگی و تسلط بعدی بر چالش‌های مرتبط با زندگی روزمره، مبتنی بر مؤلفه‌های انتخاب، بهینه‌سازی و جبران است. اگرچه این امر در تمام

۱. یکی از مهمترین الگوهای نظری ارائه‌شده درباره سالمندی موفق (که نشان‌دهنده شیوه کنش محور در زمینه نظریه‌پردازی در گستره عمر است)، الگوی انتخاب، بهینه‌سازی، و جبران پل بالتس و مارگارت بالتس (۱۹۹۰) است. درباره توانایی انطباق و مدیریت در طول مسیر زندگی است. این افراد در پژوهش‌های مختلف خود نشان داده‌اند که افرادی که از این راهبردها برای مدیریت زندگی‌شان استفاده می‌کنند به میزان بیشتری به سالمندی موفق دست می‌یابند (مانند ابنر و همکاران، ۲۰۰۶؛ فروند و بالتس، ۲۰۰۲؛ چو و چی، ۲۰۰۲؛ لی و همکاران، ۲۰۱۴؛ بالتس، رودولف، و بال، ۲۰۱۲) منبع: وفایی و همکاران (۱۳۹۴).

مراحل زندگی اتفاق می‌افتد، اما در زمینه سالمندشناسی، محققان توجه خود را بر متعادل کردن هزینه‌های مرتبط با افزایش سالخوردگی با دستاوردهای ناشی از آن متمرکز می‌کنند. در این دیدگاه، سالمندی یک فرایند است. طبق این نظریه، انرژی افراد با افزایش سن کاهش می‌یابد، و موجب می‌شود تا اهداف مشخصی را انتخاب کنند و بیشترین فعالیت‌ها را انجام دهند تا به نتیجه مطلوب برسند، همچنین انرژی خود را برای معنی‌دارترین فعالیت‌ها ذخیره کنند. برای مثال، استادی که برای تدریس جامعه‌شناسی ارزش قائل است، ممکن است در دوره بازنشستگی هرگز تدریس را به‌طور کامل کنار نگذارد، اما محدودیت‌های فیزیکی شخصی را که امکان تدریس تنها دو یا چهار واحد درسی در هر ترم را می‌دهد، با رضایت خاطر بپذیرد (Lee & et al, 2020).

لارس تورنستام، جامعه‌شناس سوئدی، یک نظریه کنش متقابل نمادین به نام فراتعالی را توسعه داد: این ایده که افراد با بالا رفتن سن از دیدگاه‌های محدودی که در زمان‌های گذشته نسبت به زندگی داشتند، فراتر می‌روند. تورنستام معتقد است که در طول فرایند سالمندی، سالمندان کمتر خودمحور می‌شوند و احساس آرامش بیشتری می‌کنند و به دنیای طبیعی متصل می‌شوند. تئوری تورنستام بیان می‌کند که از آنجا که سالمندان ابهامات و تناقضات ظاهری را تحمل می‌کنند، تعارض را رها می‌کنند و دیدگاه‌های نرم‌تری نسبت به درست و غلط ایجاد می‌کنند (Wirths & Williams, 2017). تورنستام ادعا نمی‌کند که همه در پیری به روشن‌شدگی دست خواهند یافت. برخی از افراد مسن ممکن است همچنان تلخ و منزوی شوند، احساس کنند نادیده گرفته شده و کنار گذاشته شده‌اند، یا بدخلق و قضاوت‌کننده شوند. کنشگرایان نمادین معتقدند که مانند سایر مراحل زندگی، افراد باید برای غلبه بر ناکامی‌های خود و تبدیل آن‌ها به نقاط قوت تلاش کنند (Lee & et al, 2020).

در دهه اخیر، نظریه ارتباط فرهنگی بر مبنای مفاهیم و اصول نوعی "عرصه ناهمگونی پراکنده، قالبی و ناهنجار تولیدات فرهنگی، تعلیق تاریخ‌مندی و محتوای تقلیدی" بسط یافته است و تلقی شیء‌وارگی و کالایی شدن ارزش انسان در نظریه واسازی دریدا، تبارشناسی فوکو، روانکاوی لاکان، دانش ریزوماتیک دلوز، ابزاری شدن هابرماس، سایه مبهم آینده‌گیدنز و گسست وجودی

نهادگرایی را منعکس می‌کند (میلنر و یارویت، ۱۴۰۰). سندروم آشیانه خالی به شش مضمون اصلی شامل بحران وجودی، آشفتگی هیجانی، بروز ابهام شناختی، کاهش و افت عملکرد، اختلال در روابط بین فردی، و انزوای خودخواسته پرداخته است (محمودپور و همکاران، ۱۳۹۹).

بر مبنای نظریه‌های ارائه‌شده در این بخش، فرض‌های مطالعه پیش رو عبارتند از: تحول فرهنگی از انتظارات معیشتی به فرافردی در بین سالمندان معنادار است؛ علایق فرهنگی و اجتماعی سالمندان داری معانی متفاوتی است؛ هنجارهای ذهنی رابطه معنی‌داری با نیازها و انتظارات سالمندان دارند؛ شرایط معیشتی بر تفاوت نیازها و انتظارات سالمندان مؤثر است؛ نیازها و انتظارات سالمندان برحسب ارزیابی مفیدیت متفاوت است؛ ارزیابی مفیدیت در طول زندگی بر بافتار تعاملی دوره سالمندی مؤثر است؛ و تنوع و انتظارات جمعیت سالمند ماهیتی هنجاری و ارزشی دارد.

روش تحقیق و داده‌ها

پژوهش حاضر به روش پیمایشی انجام شده است. این پژوهش از نظر ماهیت از نوع پژوهش‌های پس از وقوع، از نظر هدف و کارکرد در زمره پژوهش‌های کاربردی، و به لحاظ زمانی جزو پژوهش‌های عرضی به‌شمار می‌آید. برای گردآوری داده‌ها، در فاز اکتشافی از مصاحبه باز و در فاز اصلی از پرسشنامه و مصاحبه ساختمند بهره گرفته شده است. در این تحقیق، مسائل، علایق و انتظارات سالمندان به کمک مقولات و معرف‌های مختلف سنجیده شده‌اند. طی مرحله اکتشافی و نیز در طول پژوهش بیش از ۳۰ مصاحبه نیز با سالمندان انجام شده است. تجارب قبلی نشان می‌دهند که انجام مصاحبه اکتشافی در مرحله پیش‌آزمون می‌تواند محقق را در تطبیق بیشتر ملاحظات نظری با محیط واقعی کمک نماید.

جامعه آماری شامل سالمندان ۶۰ ساله و بالاتر ساکن شهرستان سلسله لرستان است. جمعیت شهرستان سلسله در سال ۱۴۰۲ معادل ۸۰۹۱۶ نفر برآورد شده است. این جمعیت در سه شهر، هشت دهستان و ۱۲۱ روستا ساکن هستند. وسعت شهرستان سلسله ۱۲۱۲ کیلومتر مربع است و سه محور فعالیت مولد مردم این شهرستان، زراعت، باغبانی و دامداری است. از آنجایی که این شهرستان

آب‌وهوای معتدل کوهستانی دارد، برای گذران دوران بازنشستگی مناسب است. نکته حائز اهمیت در مورد جامعه مورد بررسی، اجرای طرح توسعه منطقه سلسله در سال ۱۳۵۳ است که با همکاری همه وزارتخانه‌ها و گروهی از متخصصان و کارشناسان توسعه صورت گرفت. شهرستان سلسله از بین نواحی واقع در میانه رشته‌کوه زاگرس به‌عنوان منطقه‌ای مناسب جهت اجرای طرح توسعه در سال ۱۳۵۳ انتخاب گردید. توسعه اجتماعی، آموزش‌های مهارتی در حوزه‌های مختلف کشاورزی، بهداشتی و پزشکی، و نیز ترویج هنجارها و رفتارهای عقلانی، اثرات نسلی ماندگاری در این شهرستان داشته و چنان جهشی در شاخص‌های توسعه انسانی و اجتماعی شهرستان ایجاد نموده که این منطقه طی سال‌های متوالی، به منبع تأمین‌کننده آموزگاران، دبیران، مدیران و کارکنان اداری و بهداشتی سایر شهرستان‌ها، از جمله دلفان و کوه‌دشت تبدیل شد. این شهرستان حتی در مقاطعی در کنکور سراسری با شهر تهران برابری داشته است. از نظر تحصیلات، فقط در یکی از روستاهای کانونی شهرستان، بیش از صد نفر دارای تحصیلات تکمیلی هستند. هم‌اکنون، نسلی که در دوره طرح توسعه شهرستان سلسله فعال بودند و اغلب افرادی که در دوره‌های آموزشی معلمی، بهداشتی، پزشکی، و کشاورزی مهارت یافتند، اکنون وارد سنین سالخوردگی شده‌اند.

برآورد حجم نمونه، بر مبنای حداکثر واریانس احتمالات صورت گرفت. حجم نمونه با استفاده از فرمول نسبت‌ها و با احتساب تعداد کل جامعه آماری، ۱۲۰۰ نفر برآورد گردید. برآورد حجم نمونه از فرمول زیر حاصل شد:

$$n = \frac{Nt^2(pq)}{Nd^2 + t^2(pq)}$$

در محاسبه حجم نمونه، ضریب خطا ۳ درصد فرض شد (d=3%). در تحقیقات پیشین نیز معمولاً این مقدار خطا منظور شده است. حجم نهایی نمونه با سطح اطمینان ۹۵ درصد به جامعه آماری قابل تعمیم است. لازم به ذکر است که تعداد نمونه با ضریب خطای ۳ درصد و نمونه‌گیری تصادفی ساده، معادل ۹۹۶ واحد خواهد شد. این تعداد بر مبنای میانگین سن، سطح تحصیلات و...

۱۱۰۰ واحد برآورد گردید. جهت امکان استفاده هرچه بیشتر از تمامی فنون و عملیات آماری و کاهش احتمال وجود سلول‌های با فراوانی کمتر از پنج (در محاسبات آماری) و نیز توصیه‌های آماری، تعداد واحدهای نمونه به ۱۳۰۰ نفر افزایش داده شد. البته در مورد هریک از متغیرها فراوانی‌های معتبر انتخاب شدند.

پس از جمع‌آوری داده‌ها از واحدهای آماری، نخستین بازیابی در محل، با هدف اطمینان از ثبت برخی اطلاعات ضروری مربوط به محل، مثل ذکر نام محله و محل سکونت، انجام گرفت. پس از گردآوری پرسش‌نامه‌ها و مراجعه به واحدها، بازیابی اساسی در پرسشنامه‌ها صورت گرفت. مراحل بعدی شامل: آماده نمودن بسته نرم‌افزاری آنالیز مناسب برای تجزیه و تحلیل داده‌ها، انتقال داده‌ها به رایانه، داده‌آمایی (آماده‌کردن داده‌ها برای تجزیه و تحلیل و حذف مقادیر خارج از توزیع)، و بازکدبندی (هم‌جهت نمودن کلیه سؤالات دارای جهت منفی یا مثبت، با استفاده از فنون اصلاح و سنج‌های صلاحیت داده‌ها) جهت ورود به مدل‌های تحلیلی صورت گرفت.

ضرایب پایایی و مقدار آلفای کرونباخ و همچنین MSA^1 و $K. M. O$ یا معیار کفایت نمونه در مورد عامل‌ها و طیف‌ها بالای هفتاد درصد و در سطح مطلوب حاصل شد. سپس تحلیل چندبعدی انجام شد. آزمون‌های معنی‌داری و آنالیزهای دوبعدی با استفاده از جداول متقاطع و توابع، تحلیل واریانس، آنالیز چندمتغیری از جمله رگرسیون، تحلیل عاملی، تحلیل خوشه‌ای و همچنین معادلات و روابط ساختاری نیز در آزمون فرضیات و تعلیل عوامل نیز انجام یافت.

یافته‌ها

در جدول ۱، توزیع فراوانی نمونه‌های مورد بررسی بر حسب جنسیت آورده شده است. همانطور که مشاهده می‌شود، ۵۰/۱ درصد از نمونه مورد بررسی را زنان و ۴۹/۹ درصد را مردان تشکیل می‌دهند. میانگین سنی این افراد ۶۷ سال بوده و بیشترین پاسخگویان در گروه‌های سنی ۶۰ تا ۷۰ سال قرار داشتند. بیش از نیمی از افراد بالای ۶۰ سال مشغول به یکی از فعالیت‌های اقتصادی مولد

بودند. فعالیت‌های کشاورزی، فروشندگی و کارکن حقوق بگیر، دارای بیشترین فراوانی در بین این افراد بود. ۲۴ نفر از افراد نیز در سرای سالمندان هستند که به شیوه خاص مورد بررسی قرار گرفتند.

جدول ۱: توزیع فراوانی نمونه مورد بررسی بر حسب جنسیت

Table 1: Frequency Distribution of the Studied Sample by Gender

جنسیت	فراوانی	فراوانی ناخالص	فراوانی خالص
۱) زن	۶۳۰	۴۹/۸	۵۰/۱
۲) مرد	۶۲۸	۴۹/۷	۴۹/۹
۳) نامشخص	۶	۰/۵	-
جمع	۱۲۶۴	۱۰۰	۱۰۰

نتایج مندرج در جدول ۲ بیانگر آن است که میزان نسبی جمعیت روستایی شهرستان سلسله بیشتر بوده و حدود ۶۰ درصد جمعیت در هشت دهستان و حدود ۱۲۰ روستای این شهرستان ساکن هستند. میزان روستانشینی شهرستان، در مقایسه با میزان روستانشینی در سطح کل کشور که معادل ۲۵ درصد برآورد می‌شود، نیز بیش از دوبرابر است. نکته حائز اهمیت اینکه بیش از ۸۰ درصد جمعیت روستایی شهرستان سلسله در شعاع ده کیلومتری از مرکز شهرستان یعنی شهر الشتر ساکن هستند.

جدول ۲: توزیع فراوانی نمونه مورد بررسی بر حسب محل سکونت

Table 2: Frequency Distribution of the Studied Sample by Place of Residence

محل سکونت	فراوانی	فراوانی درصدی	فراوانی در هزار
شهر الشتر	۴۱۳	۳۲/۷	۳۲۷
مرکز بخش امیر و فیروزآباد	۱۱۳	۸/۹	۸۹
روستاهای شهرستان	۷۳۸	۵۸/۴	۵۸۴
جمع	۱۲۶۴	۱۰۰	۱۰۰۰

همانگونه که از نتایج مندرج در جدول ۳ بر می‌آید، بیش ۶۵ درصد از افراد مورد بررسی، درآمد و عایدی خود را صرف تهیه مواد خوراکی، درمانی و پوشاک می‌کنند و این افراد کمتر امکان پس انداز دارند. برخلاف شهرهای بزرگی مانند تهران، تنها حدود ۱۰ درصد از درآمد افراد مورد بررسی

صرف اجاره مسکن و سفرهای درون شهرستانی می‌شود. هزینه‌های سالمندان مورد مطالعه در حوزه تفریحات، ایرانگردی و پس‌انداز بسیار ناچیز و کمتر از پنج درصد بیان شده است. شهرستان سلسله در سال ۱۳۵۳ در زمره مناطق در حال توسعه بوده و در سال ۱۴۰۰ جزو مناطق محروم تعریف شده است. البته طبق یافته‌ها، بالای ۶۰ درصد از نمونه مورد بررسی اظهار داشته‌اند که وضعیت سالمندان بهتر از گذشته شده است. کمک‌های بلاعوض دولت (فعالیت‌های کمیته امداد) به‌ویژه در مناطق روستایی و شهرهای کوچک نمایان‌تر و رضایت‌بخش‌تر نمود یافته‌اند.

جدول ۳: توزیع فراوانی نمونه مورد بررسی بر حسب منابع صرف درآمد

Table 3: Frequency Distribution of the Studied Sample by Sources of Income

مقولات	فراوانی	درصد ناخالص	درصد خالص
مواد خوراکی	۵۳۱	۴۰/۵	۴۶/۹
پزشکی و داور	۱۸۶	۱۴/۲	۱۶/۴
پوشاک و وسایل خانه	۱۴۵	۱۱/۱	۱۲/۸
آموزش و بهداشت	۱۰۲	۷/۷	۹
اجاره مسکن و آمدوشد	۱۲۲	۹/۳	۱۰/۸
تفریح و پس انداز	۴۷	۳/۶	۴/۱
سایر، نمی دانم و بدون پاسخ	۱۷۸	۱۳/۶	---
جمع	۱۳۱۱	۱۰۰	۱۰۰

جدول ۴ بیانگر آن است که، برخلاف تصورات قالبی، تنوع طلبی و پذیرش هنجارهای نوین در بین بیش از ۸۵ درصد از سالمندان در مراتب موافق و کاملاً موافق گزارش شده است. می‌توان ادعا نمود که سالمندان مورد مطالعه از آگاهی بالا و به‌روزتری برخوردارند.

جدول ۴: توزیع فراوانی نمونه مورد بررسی بر حسب میزان تمایل به تنوع‌پذیری در زندگی

Table 4: Frequency Distribution of the Studied Sample According by to the Degree of Desire for Diversity in Life

سطوح رتبه‌ای	فراوانی مطلق	فراوانی درصدی	فراوانی درصدی خالص
کاملاً موافق	۶۰۲	۴۷/۶	۴۸
موافق	۴۷۳	۳۷/۴	۳۷/۷
مخالف	۱۵۲	۱۲	۱۲/۱
کاملاً مخالف	۲۶	۲/۱	۲/۱
بدون پاسخ	۱۱	۰/۹	-
جمع	۱۲۶۴	۱۰۰	۱۰۰

در جدول ۵، سطح تمایل نمونه مورد بررسی به فعالیت‌های جدید گزارش شده است. بر این اساس، نیز مدرن‌گرایی و امروزی‌بودن از معرف‌های سالمندان مورد مطالعه است. بیش از ۸۰ درصد افراد تمایل دارند به فعالیت‌های نوپدید مشغول شوند.

جدول ۵: توزیع نمونه مورد بررسی بر حسب میزان تمایل به فعالیت‌های جدید

Table 5: Frequency Distribution of the Studied Sample According by to the Level of Interest in New Activities

سطوح رتبه‌ای	فراوانی مطلق	فراوانی درصدی	فراوانی درصدی خالص
بسیار بالا	۷۲۱	۵۷	۵۷/۶
بالا	۳۹۵	۳۱/۳	۳۱/۵
پایین	۱۰۱	۸	۸/۱
بی‌علاقه	۳۵	۲/۸	۲/۸
بدون پاسخ	۱۲	۰/۸	-
جمع	۱۲۳۹	۱۰۰	۱۰۰

همان‌گونه که در جدول ۶ مشاهده می‌شود، فقط پنج درصد از نمونه مورد بررسی گزارش کرده‌اند که در زندگی خود مشکل خاصی ندارند. بیش از یک‌چهارم، پایین بودن درآمد و ناکافی بودن درآمد را مهمترین مشکل خود اعلام نموده‌اند؛ درماندگی در آینده، نداشتن مسکن مناسب، بالا

بودن هزینه‌های پزشکی، و بیماری خاص نیز دارای فراوانی قابل توجه در میان سالمندان مورد مطالعه است.

جدول ۶: توزیع فراوانی نمونه مورد بررسی بر حسب مسایل و مشکلات فردی و خانوادگی

Table 6: Frequency Distribution of the Studied Sample According by to Individual and Family Issues and Problems

رتبه	درصد خالص	درصد ناخالص	فراوانی	مقولات
۱	۲۶/۴	۱۸/۸	۲۳۸	پایین بودن عایدی و درآمد
۲	۱۵/۸	۱۱/۲	۱۴۲	درماندگی آینده
۳	۱۳/۲	۹/۴	۱۱۹	نداشتن مسکن مناسب
۴	۱۲/۳	۸/۸	۱۱۱	بالا بودن هزینه‌های درمان
۶	۸/۷	۶/۲	۷۸	نداشتن وسیله نقلیه مناسب
۵	۹/۶	۶/۹	۸۷	کمبود عاطفه و آرامش روحی
۷	۸/۱	۵/۸	۷۳	درگیری بین اعضای خانوادگی
۸	۵/۹	۴/۲	۵۳	تهیه جهیزیه و آینده و ازدواج فرزندان
-	-	۲۴	۳۰۳	بیماری خاص
-	-	۴/۷	۶۰	مشکل خاصی نداریم
-	۱۰۰	۱۰۰	۱۲۶۴	جمع

همان‌گونه که از جداول ۷ و ۸ برمی‌آید، علایق سالمندان مورد مطالعه به فعالیت‌های سرگرم‌کننده عمدتاً در مرتبه بالا و بسیار بالا قرار دارد. این علایق از سیر و سفر و مسافرت‌های جمعی و زیارتی تا تماشای تلویزیون، گوش دادن به رادیو، رفتن به سینما، تئاتر و از رفتن به جلسات مذهبی و انجمن‌ها و همایش‌ها تا اینترنت، اینستاگرام و جهان برتر را شامل می‌شوند. شاید سالمندان به علت اوقات فراغت بیشتر، تنوع بیشتری در انتخاب‌های خود دارند.

جدول ۷: توزیع فراوانی سالمندان شهری بر حسب میزان علاقمندی به برخی از فعالیت‌های سرگرم‌کننده

Table 7: Frequency Distribution of Urban Elderly People According by to their Level of Interest in Some Entertaining Activities

ردیف	علائق و انتظارات	علاقه‌مند	بی تفاوت	بی علاقه	رتبه
۱	سیروسفر	۸۷/۷	۹/۱	۳/۲	۱
۲	تماشای تلویزیون	۷۹	۱۷/۲	۳/۸	۲
۳	فعالیت‌های کامپیوتری (تحت وب یک)	۷۳	۲۱/۵	۵/۵	۳
۴	پارک و شهر بازی	۷۱/۶	۲۴/۵	۳/۹	۴
۵	گردش و تفریح	۷۰/۲	۲۳/۵	۶/۳	۵
۶	مطالعه کتب غیردرسی	۶۸/۱	۲۷/۳	۴/۶	۶
۷	مطالعه روزنامه	۶۶/۱	۲۹/۱	۴/۸	۷
۸	رفتن به اردو	۶۳/۷	۲۶/۷	۹/۶	۸
۹	انجام ورزش‌های گروهی بیرون	۶۲/۶	۲۹/۲	۸/۱	۹
۱۰	تماشای مسابقات ورزشی	۶۱/۴	۲۷/۴	۱۱/۲	۱۰
۱۱	سرگرمی نوین مجازی	۵۸/۳	۲۹/۴	۱۲/۳	۱۱
۱۲	رفتن به سینما	۵۸/۲	۳۴/۷	۷/۱	۱۲
۱۳	انجام ورزش‌های فردی	۵۷/۳	۳۱/۹	۱۰/۸	۱۳
۱۴	مطالعه نشریات و مجلات	۵۷/۱	۳۵/۳	۷/۶	۱۴
۱۵	رفتن به کتابخانه عمومی	۵۵/۷	۳۵	۹/۳	۱۵
۱۶	رفتن به تئاتر	۵۵/۱	۳۱/۷	۱۳/۲	۱۶
۱۷	ورزش و تفریح گروهی	۵۲/۳	۳۹	۸/۷	۱۷
۱۸	تفریحات خاص شکار، ماهیگیری	۴۶/۱	۳۵/۵	۱۸/۴	۱۸
۱۹	گفتگوی اینترنتی (چت)	۳۸/۱	۳۵/۸	۲۶/۱	۱۹
۲۰	انجام تئاتر غیر حرفه ای	۲۸/۴	۴۵/۱	۲۰/۲	۲۰
۲۱	گوش دادن به رادیو	۱۹	۵۸/۳	۲۲/۷	۲۱

جدول ۸: توزیع فراوانی نمونه مورد بررسی بر حسب میزان علاقمندی به برخی از فعالیت‌های سرگرم کننده

Table 8: Frequency Distribution of the Sample Studied According by to the Level of Interest in Some Entertaining Activities

ردیف	چقدر علاقه دارید	علاقتمند	بی تفاوت	بی علاقه	رتبه
۱	گفتگو با خانواده	۸۳/۹	۱۲/۵	۳/۶	۱
۲	مهمانی دادن در خانه	۶۹/۳	۲۶/۶	۴/۱	۲
۳	بازدید از نمایشگاه و موزه ها	۶۶/۷	۲۸/۲	۸/۱	۳
۴	آرمیدن و فکر	۶۶/۲	۲۷/۲	۶/۶	۴
۵	فعالیت های هنری خاص عکاسی	۶۰/۷	۳۱/۲	۸/۱	۵
۶	شرک در جلسات مذهبی	۵۸/۳	۳۴/۹	۶/۸	۶
۷	انجام فعالیت های هنری	۵۶/۲	۳۷/۱	۶/۷	۷
۸	بازار گردی و خرید (جمعه بازار)	۵۴/۶	۳۶/۹	۸/۵	۸
۹	انجام فعالیت های اجتماعی داوطلبانه خدمات اجتماعی	۵۲/۷	۳۴/۵	۱۲/۸	۹
۱۰	شرکت در سمفونی و کنسرت	۵۱/۹	۳۲/۳	۱۵/۸	۱۰
۱۱	فعالیت های هنری خاص رقص و آواز	۵۱/۷	۳۳/۵	۱۴/۸	۱۱
۱۲	شرکت در جشن های بزرگ اجتماعی	۵۰/۱	۳۹/۳	۱۰/۶	۱۲
۱۳	فعالیت های هنری خاص گلکاری	۴۷/۵	۳۹/۸	۱۲/۷	۱۳
۱۴	فعالیت های هنری خاص نقاشی	۴۲/۷	۴۵/۳	۱۲	۱۴
۱۵	شرکت در انجمن ها	۴۲/۴	۴۶/۹	۱۰/۷	۱۵
۱۶	فعالیت های هنری خاص شعرو ادبی	۳۸/۹	۴۳/۳	۱۷/۸	۱۶
۱۷	فعالیت های هنری خاص رقص	۲۸/۲	۳۳/۵	۳۸/۳	۱۷
۱۸	فعالیت های هنری خاص دوزندگی و بافندگی	۲۸/۱	۳۵/۸	۳۶/۱	۱۸
۱۹	فعالیت های خاص هیپنوتیزم و ارتباط	۲۵/۵	۴۸/۴	۲۶/۱	۱۹
۲۰	شرکت در کنگره ها و همایش علمی	۲۴/۱	۵۳/۹	۲۲	۲۰
۲۱	ورق بازی	۲۳/۶	۳۲/۸	۴۳/۶	۲۱
۲۲	فعالیت های خاص مراقبه و یوگا	۲۲/۵	۴۰/۸	۳۶/۷	۲۲

در این مطالعه، از سالمندان در مورد انتظارات از دولت سؤال شد. نتایج در جدول ۹ قابل ملاحظه است. بر این اساس، در بین ده انتظار از دولت، بیشترین فراوانی مربوط به انتظار از دولت برای تلاش در جهت کاهش تورم و افزایش رفاه مردم است. رسیدگی به احوال سالمندان و توجه بیشتر به سالمندان بیمار از دیگر انتظارات مهم سالمندان از دولت است. همچنین انتظاراتی مانند افزایش امنیت و آرامش روانی، ایجاد فرصت فعالیت برای سالمندان، ساخت سرای سالمندان مناسب، کنترل و کاهش قیمت مسکن، پرداخت سهام عدالت، کمک کردن به سرای سالمندان، و نیز کمک کردن به ازکارافتادگان، در رتبه‌های بعدی انتظارات سالمندان از دولت قرار دارد.

جدول ۹: توزیع فراوانی نمونه مورد بررسی بر حسب انتظارات از دولت

Table 9: Frequency Distribution of the Sample Studied Surveyed According by to the Expectations from the Government

رتبه	درصد خالص	درصد نا خالص	فراوانی	مقولات
۱	۳۵/۶	۳۲/۷	۴۱۴	کاهش تورم و افزایش رفاه
۲	۲۸/۱	۲۵/۸	۳۲۶	رسیدگی به احوال سالمندان
۳	۱۰/۸	۱۰	۱۲۶	توجه بیشتر به سالمندان بیمار
۷	۲/۹	۲/۷	۳۴	افزایش امنیت و آرامش روانی
۶	۴/۱	۳/۷	۴۷	ایجاد فرصت فعالیت جهت سالمندان
۵	۵	۴/۶	۵۸	ساخت سرای سالمندان مناسب
۴	۵/۸	۵/۴	۶۸	کنترل و کاهش قیمت مسکن
۷	۲/۹	۲/۷	۳۴	پرداخت سهام عدالت
۸	۲/۷	۲/۵	۳۲	کمک کردن به سرای سالمندان
۹	۲/۱	۲	۲۵	کمک کردن به ازکارافتادگان
-	-	۷/۹	۱۰۰	سایر و نمی‌دانم
-	۱۰۰	۱۰۰	۱۲۶۴	جمع

رابطه بین محل سکونت و سلسله مراتب نیازهای سالمندی

همان گونه که در جدول ۱۰ مشاهده می شود، مجموع سلسله مراتب نیازها در شش اولویت بر حسب بیشترین فراوانی از قاعده به رأس هرم آمده است. این نیازها عبارتند از: ۱. مالی و معیشتی، ۲. بهداشتی و حمایتی، ۳. مشارکتی و ارتباطی، ۴. احترام به ریش و گیس، ۵. تأمین هزینه درمانی، و ۶. شکوفائی و استقلال. طبق یافته ها، سلسله مراتب نیازها در بین روستاهای پیرامونی، روستاهای مرکزی، مراکز بخش و مرکز شهرستان به یک شکل نبوده و تفاوت هایی در این زمینه مشاهده می شود.

جدول ۱۰: توزیع فراوانی نمونه مورد بررسی بر حسب سلسله مراتب نیازها

Table 10: Frequency Distribution of the Studied Sample by the Hierarchy of Needs

توزیع درصد خالص					
مقولات	روستاهای پیرامونی	روستاهای مرکزی	مراکز بخش	مرکز شهرستان	کل
۱) مالی و معیشتی	۴۰/۷	۱۷/۶	۱۲/۱	۹/۱	۱۹/۹
۲) بهداشتی و حمایتی	۱۴/۲	۱۴/۱	۱۱/۲	۱۱/۳	۱۲/۷
۳) مشارکتی و ارتباطی	۵/۲	۶/۶	۱۰/۳	۱۴/۹	۹/۳۰
۴) احترام به ریش و گیس	۲۱	۲۸	۱۴/۴	۷/۸	۱۷/۸
۵) تأمین هزینه درمانی	۱۲/۵	۲۶	۳۲/۵	۳۱/۸	۲۵/۷
۶) شکوفائی و استقلال	۶/۴	۷/۲	۱۹/۵	۲۵/۱	۱۴
۷) بدون پاسخ	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰

رابطه بین سبک زندگی و سطح انتظارات فرهنگی و اجتماعی

رابطه بین سبک زندگی و سطح انتظارات در جدول ۱۱ آمده است. همانطور که مشاهده می‌شود، نتایج در سطح ۹۹ درصد معنی‌دار شده‌اند. تحول در سبک زندگی سالمندان از سستی به مدرن و از انتظارات معیشتی، به معنایی در قاموس اینگلهارتری قابل تحلیل است. پذیرش و استفاده از وسایل و ارزش‌های مدرن در اقصی نقاط شهرستان عمومیت یافته است. سرعت نفوذ ارتباطات مجازی چنان است که در روستای دورافتاده شینه هم پیرزنان هشتاد ساله دارای تلفن همراه هستند. در دشت الشتر و روستاهای اطراف سراب کهمان، انتظارات از امور مادی به فرا مادی به عللی مانند رشد شتابان گردشگری و جهش‌های تولیدات باغی متحول شده‌اند.

جدول ۱۱: رابطه بین سبک زندگی و سطح انتظارات سالمندان

Table 11: The Relationship Between Lifestyle and the Level of Expectations of the Elderly

انتظارات / سبک زندگی	سستی	بنیادگرا	وفاق‌گرا	مدرن	جمع
احترام و خود شکوفایی	۵۴	۱۰۵	۱۴۹	۱۶۱	۴۶۹
تأمین اجتماعی و حمایتی	۴۳	۹۴	۱۰۹	۱۲۲	۳۶۸
زیستی و معیشتی اولیه	۱۷	۴۹	۳۶	۷۶	۱۷۸
تأمین هزینه درمانی	۱۲	۲۸	۳۷	۷۲	۱۴۹
خود اثربخشی	۲	۸	۱۷	۳۴	۶۱
جمع	۱۲۸	۲۸۴	۳۴۸	۴۶۵	۱۲۲۵

در جدول ۱۲ نتیجه محاسبه آماره کای اسکوار با مقدار ۱۲۸/۷۲۲ و درجه آزادی ۱۲ و همچنین ضرایب همبستگی رتبه‌ای که نمایانگر معناداری رابطه بین سبک زندگی و انتظارات سالمندی است به منظور نشان دادن تفاوت، هم در شیوه زندگی و هم مرتبه انتظارات سامندی آورده شده است. به نظر نگارنده، گذار از شیوه زندگی گذشته و تحول در سبک زندگی موجبات جهش در انتظارات از نهادهای عمومی و دولت شده است.

جدول ۱۲: آزمون رابطه بین انتظارات سالمندان و سبک زندگی

Table 12: Relationship Between the Expectations of the Elderly and Lifestyle

آماره	مقدار	Df	سطح معنی داری
کای اسکوار	۱۲۸/۷۲۲	۱۲	۰/۰۰۰
اسپیرمن	۰/۳۵۶	-	۰/۰۰۰
سامرز	۰/۳۷۶	-	۰/۰۰۰

رابطه بین دامنه ساختار زندگی و سطح انتظارات

همبستگی منفی رتبه‌ای بین مرتبه انتظار و مرتبه سالمندی منفی ولی ضعیف است. در سنین بالای هشتاد سال، انتظارات محدودتر بوده و تمایل به اموری مانند سیاحت و زیارت کاهش می‌یابد و بالطبع انتظارات هم به سطح تأمین امکانات خودمراقبتی تنزل می‌یابد.

جدول ۱۳: آزمون رابطه بین ساختار زندگی و سلسله مراتب انتظارات اجتماعی و فرهنگی

Table 13: Analysis of the relationship between aging and the hierarchy of social and cultural expectations

آماره	مقدار	Df	سطح معنی دار
پیرسون	۲۳۲/۵۶۷	۱۳	۰/۰۰۰
همبستگی اسپیرمن	-۰/۱۱۵	-	۰/۰۰۰

گذار از سبک زندگی سنتی و مبتنی بر مناسبات ارباب و رعیتی و همچنین عشایری و دامداری به شیوه‌های قانون‌محور و مدرن، پدیداری محتوم در طول نیم قرن اخیر در شهرستان الشتر بوده است. بدون شک، طرح توسعه منطقه سلسله که از سال ۱۳۵۳ به جهش عمرانی و توسعه منطقه انجامید و بسیاری از جوانان شهرستان را با پذیرش اصول و انگاره‌های مدرنیته جذب امور آموزشی، پزشکی، پیش‌آهنگی نمود نیز در نوگرایی هنجاری و بافتاری تأثیرات معناداری داشته و

این موضوع حتی در پوشش‌ها و تعاملات مردم منطقه مشهود است. ظهور نسلی از روشنفکران محلی و تسلط نسبی به زبان انگلیسی آمریکایی نیز متأثر از اجرای این طرح بود. برای سالمندانی که در آن دوره فعال بودند و اکثر افراد مسن و جوان، گذران مفید اوقات فراغت و پرداختن به اموری مانند تماشای فیلم، حضور در انجمن‌های علمی و ادبی و دهها اموری که بیان شدند کمال مطلوب است، اما امکانات جهت پرداختن به فعالیت‌های فرهنگی و هنری مورد علاقه، فقط برای کمتر از پنج درصد متقاضیان فراهم است. به موازات توسعه و عمران منطقه، انتظارات افراد سالمند نیز متحول شده است. اغلب افراد مورد مطالعه، علاوه بر کنترل تورم و گرانی و رسیدگی به محرومان، از دولت انتظار داشتند تا وسیله نقلیه مناسب در اختیار سالمندان گذاشته شود و خدمات شهری رایگان توسط شهرداری‌ها تخصیص یابد و مجهزترین مراکز چکاپ پزشکی را نیز فراهم نمایند.

ارزیابی مفیدیت

مؤلفه ارزیابی مفیدیت سالمندان، روابط معناداری با تلقی از وقایع زندگی و تجاربی دارد که برای فرد معنای زندگی را هویت می‌بخشند. این مفهوم را آقای رفیع‌پور در کتاب سنجش گرایش روستاییان به جهاد سازندگی به کار برده است؛ اینکه هنجار ذهنی، انتظار فایده، همنوایی با هنجار و شبکه اجتماعی بر ارزیابی مفیدیت مؤثر است. در این متن به ارزیابی خودمفیدبودن معطوف است. ارزیابی مفیدیت، همچنین با تلقی از خود متمایز^۱، تجربه و ذخیره دانش پنجاه ساله، شیوه معیشت

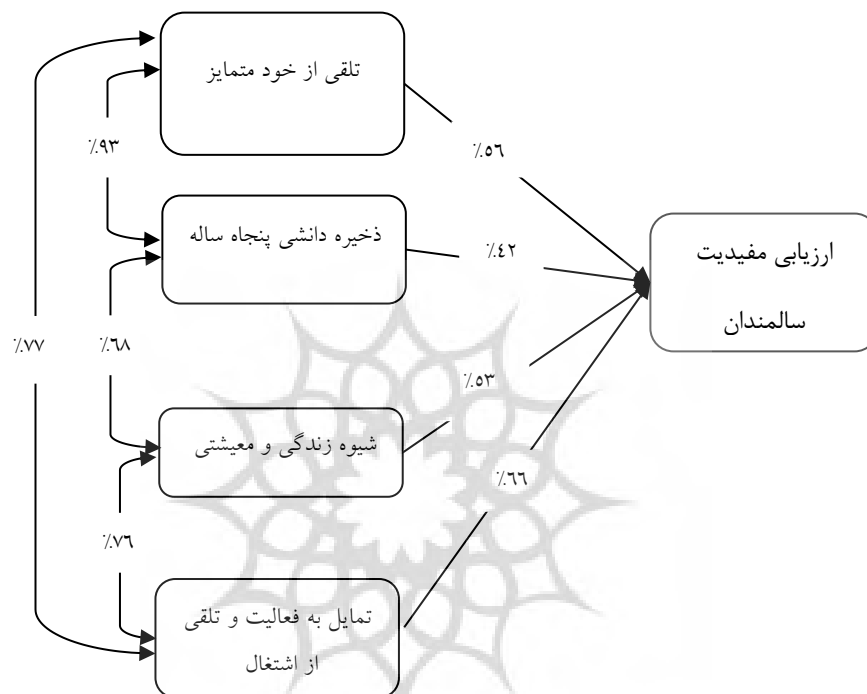
۱. این مفهوم ریشه در دیدگاه‌های خودمفهومی نیز دارد و به تأثیر "خود تمایز یافتگی" (Differentiation of self) در تحلیل تصمیم‌های خانوادگی و فردی در طول تاریخچه زندگی و تلقی منفی و مثبت از عواقب رفتار کاربرد دارد. در طول زندگی، خانواده‌ها و سایر گروه‌های اجتماعی به‌شدت بر نحوه تفکر، احساس و عمل افراد تأثیر می‌گذارند، اما افراد از نظر حساسیت به «تفکر گروهی» متفاوت هستند و گروه‌ها نیز در میزان فشاری که برای همنوایی اعمال می‌کنند، متفاوتند. این تفاوت‌ها بین افراد و بین گروه‌ها منعکس‌کننده تفاوت در سطوح تمایز افراد از خود است. هر چه «خود» فرد کمتر توسعه یافته باشد، دیگران تأثیر بیشتری بر انتخاب‌ها و عملکرد او می‌گذارند. نکته مهمتر به اثر عقلانی تجارب گذشته فردی بر رفتارهای کنونی راجع است و اینکه ماهیت تاریخی تغییرات اجتماعی در جهان و کشور نیز

و سطح تمایل به فعالیت و مشارکت رابطه دارد. به عبارت دیگر سالمندانی که در طول دوران جوانی تحصیلات بیشتری، تنوع فعالیت اقتصادی و مرتبه شغلی تخصصی تری یافته اند در سنین سالمندی نیز احساس مفیدیت و مثبت اندیشی به مراتب معنی داری بالاتری دارند. به عنوان نمونه دبیران و کارمندان دیروز اکنون در سنین سالخوردگی واقع اند در کشاورزی و تجارت موفق ترند. در این مطالعه، بین ارزیابی مفیدیت سالمندان و شیوه زیست جهانی آنها، روابط معنادار و تعیین کننده و هم تغییری های خطی به دست آمد. ارزیابی مفید بودن و تلقی مثبت بر سطح فعالیت و مشارکت جمعی مؤثر است. در شهرستان الشتر که مناسبات خویشاوندی و ریش سفیدی در مراسم سور و سوگ نهادینه و پراهمیت است، حضور فعال زنان و مردان مسن ترجمان احترام و ارزشمندی است. در این گونه مراسمات، ریش سفیدانی با عصا و گیس سفید، با کمک اقوام، نقش هایی را ایفا می کنند که موجبات سربلندی خویشان است. در تحلیل گذشته تاریخی این افراد روحیه مثبت اندیشی، کارآفرینی، احساس سرزندگی و کدخدامنشی مبرز است. مثبت اندیشی، امید به آینده، تکیه بر روح برتر و روشن بینی در دوره کهولت که ممکن است با سندروم آشیانه خالی و تنهایی فرد قرین گردد، اثرگذاری روانی معنادارتری دارند.

اهمیت دارد. تحولات هنجاری و ارزشی که در طول نیم قرن اخیر پدیدار گشته اند، کاربرد نظریات و مدل های تحلیل سالخوردگی مانند آسایشگاه محوری را با محدودیت مواجه ساخته اند. تحلیل های روابط خانوادگی و شبکه های اجتماعی یک فرد در دوران کودکی و نوجوانی در درجه اول تعیین می کند که چقدر «خود» رشد می کند. و هر چه خود در گذشته پرورش یافته تر باشد در اکنون و آینده منطقی تر تصمیم می گیرد و تأثیر احساسات، آنیت و مشابهت جویی عاطفی در انتخاب هایش کمتر است. چنین افرادی در ایام سالمندی نیز احساس سرزندگی و مفیدیت می کنند.

نمودار ۱: معادلات ساختاری عوامل مؤثر بر ارزیابی مفیدیت سالمندان

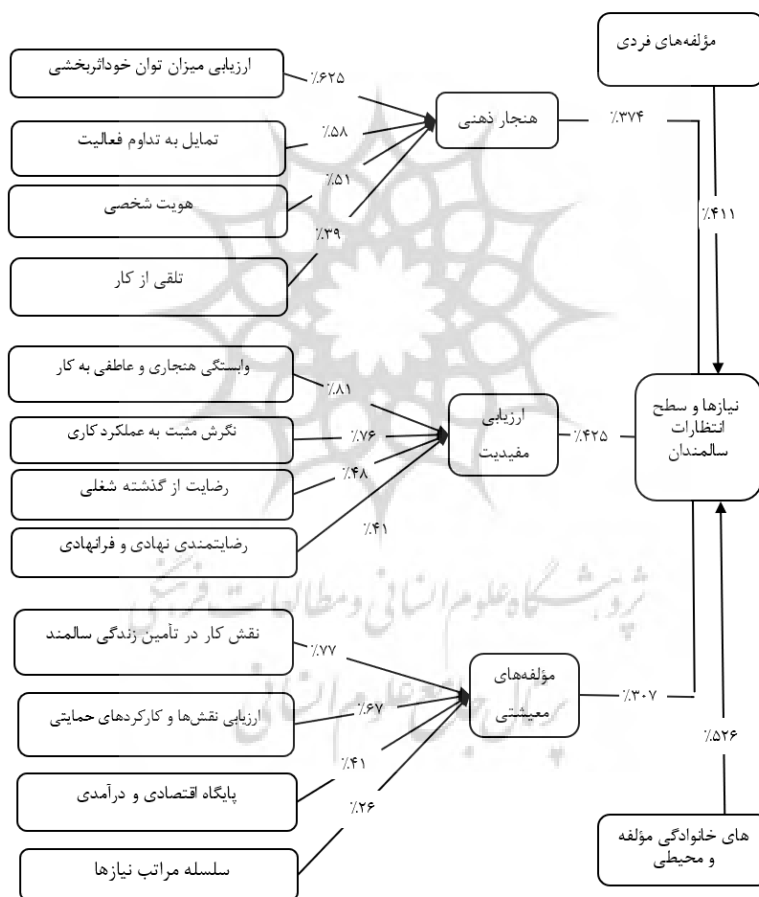
Figure 1: Structural Equations of Factors Affecting the Evaluation of Elderly Usefulness

آزمون فرضیات با استفاده از مدل معادلات ساختاری (لیزرل) نیز به تصدیق معناداری از روابط بین مولفه‌ها و عامل‌ها با سطح و ماهیت انتظارات سالمندان انجامید. رهایی نسبی از هزینه‌های زیستی و کمرشکن درمان برای سالمندان بیمار، امکان انجام امور مورد علاقه (چاپ آثار قلمی، تکمیل حصار باغات، سروسامان دادن به زندگی زناشویی)، امکان استمرار فعالیت کاری و حضور گاه‌وبی‌گاه در مکانی مناسب در محل کار، امکان استفاده نیم‌بها و کم‌بها از خدمات شهری (مانند تئاترها و هتل‌ها)، ایجاد اماکن ورزشی، آموزشی و تفریحی ویژه سالمندان، دادن مشاوره‌ها و برگزاری دوره‌های آموزشی مستمر، و تناسب یافتگی شیوه‌های خانه‌سازی و معماری با زیست‌جهان سالمندی، از جمله انتظارات سالمندان هستند. تحول فرهنگی از انتظارات معیشتی به توقع در داشتن مشارکت بسامانی امور محل، حفظ محیط زیست، احترام به خویشان در بین سالمندان معنادار

است. طبق نتایج، علایق فرهنگی و اجتماعی سالمندان دارای معانی متفاوتی است؛ هنجارهای ذهنی سالمندان رابطه معنی‌داری با نیازها و انتظارات آنها دارد؛ شرایط معیشتی سالمندان بر تفاوت نیازها و انتظارات آنها مؤثر است؛ همچنین نیازها و انتظارات سالمندان برحسب ارزیابی مفید بودن متفاوت است.

نمودار ۲: معادلات ساختاری تحلیل روابط بین عوامل و متغیرهای مؤثر بر نیازها و سطح انتظارات سالمندان

Figure 2: Structural Equations of Analyzing Relationships Between Factors and Variables Affecting the Needs and Expectations of the Elderly

در الگوی نهایی و نتایج حاصل از تجربه و تحلیل چند بعدی و کنترل پایایی و تحلیل سازه‌ای روایی، در نهایت سیزده مؤلفه به مثابه متغیرهای مستقل به سه متغیر پنهان تقلیل یافتند و آنگاه روابط بین مؤلفه‌های فردی و خانوادگی آزمون گردید؛ سطوح نیازها و انتظارات سالمندان، ارزیابی روند گذشته، رضایت از خدمات‌رسانی، رضایت از عملکردها و عناصر پایگاهی، متغیرهای زمینه‌ای از طریق دریافت خدمت مفید، احساس ضرورت و هنجاری ذهنی بر تنوع انتظارات سالمند موثرند. نتایج پژوهش به خوبی نمایانگر تحولات پدیدارشناسانه در سنین سالمندی است و به لحاظ شیوه‌های اندیشه، ارزش‌ها و هنجارها، سبک زندگی، ترجیحات و انتظارات، علایق و سلاقی، استفاده از اینترنت و موبایل، تنوع‌پذیری، تغییر، تشخیص، تمایز مفهومی گیدنز (گیدنز ۱۳۸۸)، تنوع‌خواهی و امید به زندگی تفاوت‌های معنی‌داری با نسل‌های پیشین دارد.

شواهدی از بخش کیفی مطالعه

در این مطالعه علاوه بر کسب اطلاعات از طریق پرسشنامه، تلاش شد با انجام چند مصاحبه، بینشی عمیق‌تر از توانایی‌ها، مسائل و انتظارات سالمندان حاصل شود. محتوای کلی این مصاحبه‌ها، درمجموع تأییدگر بخش کمی مطالعه هستند. آنچه از این مصاحبه‌ها برمی‌آید آن است که سالمندان مورد مطالعه، درصورت برخورداری از سلامت جسمانی و امکانات لازم، همچنان نقشی فعال از نظر اقتصادی و اجتماعی دارند. البته عمده این افراد با مسائل، مشکلات و کم‌توجهی‌هایی از سوی مسئولان و فرزندان‌شان روبرو هستند که علایق و توانایی‌های آنان را تحت تأثیر قرار داده و آنها آن‌طور که باید نمی‌توانند قابلیت‌های مثبت و متنوع خود را بالفعل نمایند. در ادامه به چند نقل قول حاصل از این مصاحبه‌ها اشاره می‌شود.

در یکی از مشاهدات و مصاحبه‌های حضوری، در رابطه با فعالیت و سلامت سالمندان، فردی بلندبالا، لاغراندام و بسیار ورزیده که شال زرین حجاج بر سر و کت و شلوار مشکی بر تن دارد چنین می‌گوید: «۸۷ سال سن دارم. در روستای علم، هم کشاورزی و هم دامداری دارم. حدود دوساعت قبل از طلوع آفتاب بیدارم و تا ده شب کار می‌کنم. هم زراعت، هم باغبانی و هم پرورش

گاو شیری دارم. برای چهار پسر در شهر خونه خریدم. همه اماکن زیارتی را رفته‌ام و دو بار به حج مشرف شده‌ام».

سالمند دیگری که احساس کارآمدی و مفیدیت دارد در روستای تملیه، چهارصد متر حیاط دل باز و ساختمانی دو طبقه دارد، در حدود ۹۰ سالگی با تراکتور شخم می‌زند و درختان گردو را به زیبایی پرورده است. به قول خودش، حتی به قرص هم نمی‌خورد. سخت‌ترین سال را با عنوان سال هر کیل (حدود سه کیلو گندم) پنج تومان یاد می‌کند (سال قحطی حوالی شهریور ۱۳۲۰) و تنها آرزویش آبادانی و آرامش ایران عزیز است.

در مصاحبه‌ای دیگر، یکی از فرزندان فرد سالمند، اینگونه می‌گوید: «پدرم در اثر ابتلاء به انواع بیماری‌های قلبی و عروقی خانه‌نشین شد؛ ده سال اول را تا حدودی خودش از عهده اموراتش برمی‌آمد ولی بعدش شانزده سال در بستر افتاد و هر روز نیاز به پرستار پیدا نمود و باید امور شخصی را روی تخت طی می‌نمودند. مادر به مدت ده سال پرستارش شد و از بس اذیت و فرتوت شد، با آزرده‌گی عمیق از دنیا رفت. شش سال هم خودم و خواهرانم با مشقات زیاد پرستارش شدیم. حقوق بازنشستگی فقط کفاف پوشک می‌داد تا چه رسد به هزینه دارو و خوراک و پوشاک».

سالمندی دیگر در شرح تجربی انتظارات نقشی و رضایت فردی چنین می‌گوید: «شوهرم علیل است؛ الان دوازده سال آزگار است که ترو خشکش می‌کنم. بچه‌ها، همه سرو سامان گرفته‌اند. سه پسر و چهار دختر، همه خویند ولی از پسران بسیار ناراضی‌ام. باز دخترانم هر از گاهی به سر می‌آیند. والله در همه لحاظ کمک می‌کنند و هر چند احتیاجی ندارم، ولی چشمداشت که دارم».

بخشی از مصاحبه‌ها با سالمندانی که در آسایشگاه سالمندان نگهداری می‌شدند انجام شد. هر انسانی، اعم از پژوهشگر، در مشاهده میدانی و مصاحبه با چندین خانم که در ساختمان آسایشگاه کلنگی چهار طبقه ساکن بودند به شدت متأثر و دچار حیرت و دلواپسی می‌شود. تحلیل محتوای مصاحبه‌های ضبط‌شده نشان داد که ناتوانی در تأمین خوراک و دارو، بی‌وفایی فرزندان و تنهایی، دردهای مشترک این سالمندان است. واقعیت این است برخلاف آسایشگاه‌هایی که از شرایط مطلوب برخوردارند، و حتی در مقایسه با آسایشگاه کهریزک، آسایشگاه‌ها در شهرهای کوچک

ماهیتی قفس‌گونه یافته‌اند. عمق ناروایی در این زمینه، شاید در مصاحبه زیر در شهر الشتر منعکس شده باشد: «مادر من از خانواده‌های بااصالت و شناخته‌شده بود در دوران جوانی چندین کلفت داشت و بی‌پروا از ثروت خود و درآمد پدر تاجرم برای امور خیریه و مراسم مذهبی هزینه می‌کرد. در ایام فاطمیه حداقل ده‌هزار ناهار و شام می‌داد. حداقل سی خانواده را سرپرستی می‌نمود. چندین مرتبه به حج مشرف شد، به زیارت عتبات کربلا، نجف، کاظمین، سامرا نایل گردیده و هر ساله به قم و مشهد می‌رفت و در سنین حدود هفتادسالگی و قبل از درگیری‌ها به سوریه و زیارت بارگاه حضرت زینب رفت. در سال‌های ۱۳۸۵ دچار شکستگی از ناحیه زانو شد و خانه‌نشین شد. به مرور به آلزایمر مبتلا شد. از سال ۱۳۹۴ به مدت حدود چهار سال، حدود هفتاد فرزند و نوه و نتیجه در پرستاری حاجیه خانم درمانده و ناتوان گشتند. خواب که نداشت بماند، آرام و قرار هم نداشت. چنان عاصی شده بود و اطرافیان عاصی شده بودند که اغلب آرزوی مرگ داشتند. حتی قرص و آمپول آرامبخش هم افاقه نمی‌کرد. از آن بانوی فرهیخته، نامور و مردم‌دار جسم نحیفی به وزن کمتر از ۴۰ کیلو ماند. حقوق بازنشستگی واریز می‌شد و در مراکز سالمند همچو قفس و در سنین حدود ۹۰ سالگی از دنیا رفت. حدود سی سال قبل خواب دیده بود که وسط سیلابی گیر افتاده و مدت‌ها سرگردان شده و در زندگی کسی باورش نمی‌شد که اینهمه عذاب نصیبش شود».

بحث و نتیجه‌گیری

سالخوردگی و بازنشستگی هر دو ماهیتی کمی و هنجاری داشته و تفاوت‌ها و تمایزاتی مفهومی و نظری با سالمندی و ازکارافتادگی دارند. اگرچه سالمندی پدیده‌ای تاریخی است، اما تا دو دهه آینده، ایران با ورود به دوره سخت سالمندی جمعیت همراه خواهد بود. به گونه‌ای که درصد بالایی از جمعیت کشور را سالمندان تشکیل خواهند داد و سالمندان نسبت به جمعیت فعال، نسبتی فرای توزیع متوازن خواهند داشت (Strozza et al, 2024). امروزه، علایق و سلايق نوپدید سالمندان، در پرتو نظریات ذائقه، سلیقه، میدان عمل اجتماعی، کنش ارتباطی و انتظارات نقشی، به نحو معتبری قابل تبیین است. در این مسیر، تحلیل خوشه‌ای و مقوله‌بندی علایق و نیازهای سالمندان بر حسب عوامل پایگاهی، شناسایی توانایی‌ها و تمایلات شغلی و تحصیلی سالمندان، و همچنین شناخت

فرصت‌های کسب‌وکار آنها از اهمیتی کارکردی برخوردار است. برنامه‌ریزی در جهت استفاده از توانایی‌ها و تخصص‌های حجم قابل توجهی از سالمندان و بازنشستگان به انجام پژوهش‌هایی عمیق و بومی وابسته است. در این راستا، مطالعه پیش رو با هدف بررسی مسائل و مشکلات و نیازهای نوپدید سالمندان شهرستان سلسله انجام شد تا از این طریق بتوان به راهکارهایی برای ارتقاء به‌زیستی، اثربخشی و کارایی سالمندان این شهرستان اندیشید.

طبق نتایج، ۵۰/۱ درصد از نمونه‌های مورد بررسی در این مطالعه را زنان و ۴۹/۹ درصد را نیز مردان تشکیل دادند. میانگین سنی افراد نمونه ۶۷ سال بوده و اکثر آنها در بازه سنی ۶۰ تا ۷۰ سال قرار داشتند. بیش از نیمی از افراد بالای ۶۰ سال مشغول به یکی از فعالیت‌های اقتصادی مولد بودند و مشاغل کشاورزی، فروشنده‌گی، کارکن حقوق‌بگیر و کارمند بازنشسته، بیشترین فراوانی در بین افراد نمونه را داشتند. تعداد ۲۴ نفر از سالمندان نیز در آسایشگاه سالمندان نگهداری می‌شدند که به شیوه خاص مورد بررسی قرار گرفتند.

یافته‌های این مطالعه نشان داد که سالمندان شهرستان سلسله، برخلاف تصورات قالبی و اسطوره‌های ذهنی، از توانایی‌های قابل توجهی برخوردارند. به عنوان مثال: (۱) بیشتر سالمندان مورد مطالعه، هم با فناوری‌های نوین و مجازی آشنایی دارند و هم در این زمینه فعال هستند، (۲) اغلب نویسندگان شهرستان به تدوین و نشر آثار خود در دوران پس از بازنشستگی اذعان دارند، (۳) تعداد کشاورزان ۸۰ ساله و بالاتر مورد مطالعه قابل توجه است، (۴) تمایل به فعالیت جدید، یادگیری جهان مجازی، ریسک‌پذیری، تکرارگری و پذیرش هنجارهای نوین در بین بیش از ۸۵ درصد سالمندان مورد مطالعه در مراتب بالا و بسیار بالا قرار دارد، (۵) این افراد آگاهی بالا و به‌روزی در زمینه‌های مختلف داشته و از فرصت‌ها جهت خودشکوفایی لذت می‌برند، و (۶) بیش از ۸۰ درصد سالمندان تمایل خود به فعالیت‌های نوپدید را بیان کردند. در بررسی علایق نیز، سالمندان مورد مطالعه به مواردی از قبیل سیر و سفر و مسافرت‌های جمعی و زیارتی، تماشای تلویزیون، گوش دادن به رادیو، رفتن به سینما و تئاتر، رفتن به جلسات مذهبی، انجمن‌ها و همایش‌ها، و استفاده از اینترنت، اینستاگرام و جهان برتر را اشاره دارند.

برخوررداری سالمندان شهرستان سلسله از علایق و توانمندی‌های مختلف در حالی است که آنها با مسائل و مشکلات متعددی نیز دست و پنجه نرم می‌کنند. طبق یافته‌ها، ۹۵ درصد سالمندان مورد مطالعه، حداقل به یک مسئله خاص مبتلا به بوده و تنها پنج درصد از آنان مشکل خاصی را گزارش نکردند. پایین بودن و ناکافی بودن درآمد، مهمترین مشکل بیش از یک چهارم این افراد است و بیشتر آنها درآمد و عایدی خود را صرف تهیه اقلام خوراکی، درمانی و پوشاک می‌کنند و کمتر فرصت پس‌انداز برای خود دارند. همچنین احساس درماندگی در تأمین آینده، هزینه‌های بالای درمانی و داشتن بیماری خاص از مشکلات مهم سالمندان مورد مطالعه است. در بررسی نیازها و انتظارات سالمندان، عدم توجه کافی فرزندان و مسئولان مربوطه به سالمندان مشهود است. این بی‌توجهی و کم‌توجهی، باعث شده سالمندان ضمن از دست دادن علایق و انگیزه‌ها، روزه‌روز با چالش‌های بیشتری مواجه شوند. به نظر می‌رسد معیارها و هنجارهای ریش‌سفیدی و گیس‌سپیدی که با فرهنگ، ادبیات، هنر، معماری و تاریخ ایرانیان عجین بوده، اکنون با زندگی مدرن در تعارض است. شیوه معماری کلان و الگوی مسکن مدرن منعکس‌کننده تمام و تمام زندگی به غایت فردگرایانه و خانواده‌هسته‌ای است و در شهرهای بزرگی مانند تهران، هم دافع امکان نگهداری از والدین سالمند و ناتوان است و هم تمایل به فرزند را به سطح تک‌فرزندی تقلیل داده است. در بحث بی‌توجهی و یا کم‌توجهی به سالمندان، باید به جامعه سالمند روستایی نیز اشاره کرد. چالش‌های سالخورده‌گی جمعیت روستایی اغلب مورد توجه قرار نمی‌گیرند. جوامع روستایی محل زندگی نامتناسب افراد مسن و بیمار هستند. تفاوت‌های مرگ‌ومیر روستایی-شهری و درون روستایی زیاد و روبه‌رشد است. بسیاری از روستاها با کاهش جمعیت مواجه هستند و تنوع روستایی در حال کاهش است. این جوامع یکپارچه نیستند و اگرچه برخی از مکان‌های روستایی با کاهش سلامت مشخص می‌شوند، اما برخی دیگر شاهد پیشرفت‌های زیادی در سلامت جمعیت بوده‌اند. در روند انجام این پژوهش و مصاحبه‌هایی که با سالمندان ساکن در آسایشگاه صورت گرفت، آنها نیز با مسائل و چالش‌هایی مانند احساس دردهای مزمن، سطح پایین شناخت درمانی، احساس تنهایی، دوست‌نداشتنی بودن، و تجربه هیجانی ناخوشایند در تعامل با فرزندان و نوادگان

مواجهند. تجربه آسایشگاهی بسیار جانکاه و طاقت‌فرساست و حداکثر زنده‌مانی، شش ماه بیان گردید (نقل قول از پرستار سرای سالمندان صدیق «مرحوم بانی سرا» که بیان داشت که در طول سال‌ها خدمت، ندیده است که سالمندی بیش از شش ماه زنده بماند. البته شاید وضعیت خاص این سرا که مأوای ره‌اشدگان و معسرین در اتاقی شبه قفس است چنین باشد).

این مسائل و چالش‌های مبتلابه سالمندان مورد مطالعه، ما را به ارائه راهکارهایی متناسب با نیازهای آنها رهنمون می‌سازد. به نظر می‌رسد در روستاهای پیرامونی، نیازهای معیشتی و حمایتی اولویت بیشتری دارند و در بین سالمندان ساکن شهر، تأمین هزینه‌های درمانی و فراهم‌آوری امکان خودشکوفایی از اهمیت بیشتری برخوردار است. در بین ده انتظاری که سالمندان از دولت دارند، بیشترین فراوانی ماهیت اقتصادی داشته و مربوط به کاهش تورم و افزایش قدرت خرید است. از این رو لازم است مسائل مالی سالمندان مورد توجه قرار گیرد. توجه بیشتر به سالمندان بیمار و ازکارافتاده و نیز زنان سالمند در اولویت‌های بعدی انتظارات سالمندان از دولت قرار دارد. به نظر می‌رسد عملیاتی نمودن تام و تمام راهبردهای سند ملی سالمندان و تحقق راهبردهای حمایت از سالمندان بسیار ضروری بوده و مفید و اثربخش است. با توجه به برخورداری سالمندان از پتانسیل سرزندگی، شادابی و فعالیت، به نظر می‌رسد معیار سنی ساختار و نیاز به بازتعریف دارد (رزاقی نصر آبادی و همکاران: ۱۳۹۹). و در شرایط متحول کنونی، سن ۷۵ سالگی از اعتبار تجربی برخوردار باشد.

بعید به نظر نمی‌رسد که پدیده ساختار و نیازهای نوپدید جامعه سالمندی در ایران، به‌ویژه از آغاز دو دهه آینده، ماهیتی چالشی یابد. تجارب تاریخی و جهانی نمایانگر اهمیت ترتیبات نهادی در بهره‌مندی از سالمندان است. اغلب اساتید دانشگاه، مراجع و متخصصین در سنین بالای شصت سال شکوفاتر و ثمربخش‌تر شده‌اند. به نظر یکی از مهم‌ترین راهکارهای فرصت‌آفرینی برای سالمندان، بازگشت به اجتماعات محلی و جوامع روستایی است. نسبت جمعیت روستایی به‌شدت در حال کاهش است و محتمل است تا سال ۱۴۱۰ به کمتر از بیست درصد تنزل یابد. بر اساس مستندات معتبر، حدود بیست هزار روستای خالی از سکنه و دارای امکانات آب لوله‌کشی، روشنایی برق، جاده مناسب و

مکان‌های نوساز نظیر مدرسه و حدود بیست میلیون جمعیت روستایی در حدود شصت هزار روستای کشور وجود دارد. برخی بازنشستگان منشأ خدمات خیرخواهانه و فعالیت‌های آموزشی، عمرانی و تغذیه‌ای و همچنین عاملیت مشارکتی در شوراها گشته‌اند. طرح سامان جمعیت روستایی که از طریق بازگشت حاشیه‌نشین‌ها و با اتخاذ رویکرد هنجاری و باتکیه بر مشوق‌های مالی پیگیری می‌گردد، فرصت مناسبی جهت بهره‌مندی از تخصص و تجربه بزرگان فرهیخته است.

کلام آخر اینکه، اگرچه سالخورده شدن جمعیت با بروز چالش‌های متعددی برای گروه سالمندان و جامعه همراه است، اما در مواجهه با این موضوع، باید در نظر داشت که سالمندان از تجارب و توانمندی‌هایی نیز برخوردارند که چنانچه مورد توجه قرار گیرند، علاوه بر افزایش کیفیت زندگی آنها، عایدی‌های بالایی نیز نصیب جامعه خواهد شد. بر اساس یافته‌های نوین، در سنین سالمندی اختلالات روانی مرتبط با ترس و نگرانی از آینده، و کینه و بار رنجش کاهش می‌یابند و از طرفی نیز هوش عاطفی-هیجانی و ارتباطی به‌ویژه در زنان تقویت می‌شوند و این، احتمال تحقق‌پذیری اهداف را افزایش می‌دهد. مصداق این ادعا را می‌توان در وقایعی مانند ملی شدن صنعت نفت، رهایی از آپارتاید، استقلال یافتن بسیاری از کشورها، و وقوع انقلابات مهم مشاهده نمود که به پشتوانه رهبرانی کهنسال قرین پیروزی شدند. بنابراین، لازم است این طیف سنی مورد توجه ویژه قرار گرفته تا با رفع نیازها و مشکلات آنها، از توان و تجارب ارزشمند آنها حداکثر بهره‌برداری به‌عمل آید. شهرستان سلسله دارای چشم اندازهای ویژه و مناطق مناسب و مستعد تفرجگاهی است و امکان توسعه شهرستان به مثابه یکی از قطب‌های گردشگری جنوب غرب کشور و یکی از نواحی گذران اوقات فراغت در بسیاری از ابعاد توسعه انسانی و سالمندی وجود دارد.

منابع

- دورانت، ویل (۱۴۰۱). لذات فلسفه، مترجم: عباس زریاب خویی، تهران: انتشارات نگاه.
- رزاقی نصرآباد، حبیبه بی بی، علی‌مندگاری، ملیحه، و رضوانیان، زینب (۱۳۹۹). تعیین‌کننده‌های جمعیتی - اجتماعی و اقتصادی سالمندی فعال در بین بازنشستگان برخی اداره‌های دولتی شهرستان بابل، پژوهش‌های راهبردی مسائل اجتماعی ایران، ۹(۴)، ۵۱-۷۶. [doi: 10.22108/srsp.2020.124440.1601](https://doi.org/10.22108/srsp.2020.124440.1601)
- ریتزر، جورج (۱۳۹۱). نظریه جامعه‌شناسی در دوران معاصر، ترجمه محسن ثلاثی، تهران: انتشارات کتاب.
- سند ملی سالمندان (۱۳۹۹). سازمان برنامه و بودجه ایران، تهران: انتشارات سازمان برنامه و بودجه.
- صرافی فروشانی، نسبه و همکاران (۱۴۰۳). اثربخشی شناخت درمانی مبتنی بر حضور ذهن بر نشانه‌های ادراک درد در زنان سالمند. *سالمند: مجله سالمندی ایران* ۱۹ (۲)، ۲۴۲-۲۵۷. <http://dx.doi.org/10.32598/sija.2023.3669.1>
- گیدنز، آنتونی (۱۳۸۸). تجدد و تشخیص: جامعه و هویت شخصی در عصر جدید. ترجمه ناصر موفقیان. تهران: نشر نی. چاپ ششم.
- ماندلا، نلسون (۱۳۹۰). راه دشوار آزادی: خاطرات نلسون ماندلا، ترجمه مهوش غلامی، انتشارات مؤسسه روزنامه اطلاعات.
- محمودپور عبدالباست و همکاران (۱۴۰۳). تجارب زیسته سالمندان از آشیانه خالی؛ یک مطالعه پدیدارشناسی. *سالمند: مجله سالمندی ایران*، ۱۹(۲)، ۲۷۶-۲۹۵. [10.32598/sija.2024.3694.1](https://doi.org/10.32598/sija.2024.3694.1)
- میرزایی، محمد و همکاران (۱۳۹۶). ساختار و جمعیت در ایران و هزینه‌های رو به افزایش بهداشت و درمان، فصلنامه سالمند، ۱۲(۲). <http://dx.doi.org/10.21859/sija-1202156>
- میلر و آن درو و جف بر امید (۱۴۰۰). درآمدی بر نظریه فرهنگی معاصر، مترجم جمال محمدی، تهران: انتشارات ققنوس.
- نوری، علی، و سهیلا فارسی (۱۳۹۷). انتظارات سالمندان مقیم سرای سالمندان از فرزندان خود. *سالمند: مجله سالمندی ایران*، ۱۳(۲). <http://dx.doi.org/10.32598/sija.13.2.262>

وفائی، ماریا ای. آگیلار، شاهی، حسن، و بشارت، محمدعلی (۱۳۹۴). پیش‌بینی سالمندی موفق بر اساس راهبردهای مدیریت زندگی. *مجله روان‌شناسی پیری*، ۱(۲)، ۷۱-۵۷.

Alexis R. Santos-Lozada, Jeffrey T. Howard, Shannon Monnat, Martin J. Sliwinski, Leif Jensen (2023). Age differences in Allostatic Load among adults in the United States by rural-urban residence, *SSM - Population Health*, Volume 23, 2023, 101442, ISSN 2352-8273, <https://doi.org/10.1016/j.ssmph.2023.101442>.

Henry, J. D., Phillips, L. H., Ruffman, T., & Bailey, P. E. (2013). A meta-analytic review of age differences in theory of mind. *Psychology and Aging*, 28(3), 826–839. <https://doi.org/10.1037/a0030677>

Jensen, L., Monnat, S. M., Green, J. J., Hunter, L. M., & Sliwinski, M. J. (2020). Rural Population Health and Aging: Toward a Multilevel and Multidimensional Research Agenda for the 2020s. *American Journal of Public Health*, e1–e4. <https://doi.org/10.2105/ajph.2020.305782>

Lee, Y., Chon, D., Kim, J., Ki, S., & Yun, J. (2020). The predictive value of social frailty on adverse outcomes in older adults living in the community. <https://doi.org/10.1016/j.jamda.2020.03.010>

Morley, J. E. (2012). Journal of the American Medical Directors Association: The State of the Journal. *Journal of the American Medical Directors Association*, 13(7), 571–573. <https://doi.org/10.1016/j.jamda.2012.07.013>

Strozza C., Egidi, V. Rita Testa, M. & Caselli, G. (2024). Ageing and diversity: Inequalities in longevity and health in low-mortality countries, 50, (12), 347–376. <https://doi.org/10.4054/DemRes.2024.50.12>

United Nation (2022). Understanding the Dynamics of the Aging Process, Department of Economic and Social Affairs, Population Division.

Venn, S., Davidson, K., Arber, S. (2011). Gender and Aging. In: Settersten, R., Angel, J. (eds) *Handbook of Sociology of Aging*. Handbooks of Sociology and Social Research. Springer, New York, NY. https://doi.org/10.1007/978-1-4419-7374-0_5

Vignoli, D., Guetto, R., Bazzani, G. et al (2020). A reflection on economic uncertainty and fertility in Europe: The Narrative Framework. *Genus* 76, 28 (2020). <https://doi.org/10.1186/s41118-020-00094-3>

Wirths, C. G. , & Williams, R. A. (2017). *Lives through the years: Styles of life and successful aging*. Routledge <https://doi.org/10.4324/9780203787045>.

World bank (2022). Proportion of selected age groups of world population and in regions: 2022.